

Nr 32

Utlåtande i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken.

Bankoutskottet har till behandling i ett sammanhang upptagit ett antal till utskottet hänvisade motioner angående den ekonomiska politiken. Dessa motioner är

dels de likalydande motionerna I: 433 av herr Holmberg m. fl. och II: 543 av herr Bohman m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i enlighet med de riktlinjer som angivits i dessa motioner snarast förelägga riksdagen ett samlat förslag till de åtgärder på den ekonomiska politikens område som är ägnade att trygga sysselsättning och hejda pris- och kostnadsstegringar och som föranledes av nödvändigheten av att återställa betalningsbalansen gentemot utlandet samt att därvid särskilt taga hänsyn till

1. behovet av en effektiv planering av hela den offentliga sektorn i fråga om storlek och expansionstakt,
2. behovet av att åstadkomma en rationellare administration och effektiv bedömning av arbetsprestationen inom statliga och kommunala myndigheter,
3. behovet av att genom avgifter finansiera vissa av de tjänster som offentliga myndigheter erbjuder,
4. framförda förslag om att pröva rambudget och programbudget för att därmed öka effekten av insatta resurser;

dels de likalydande motionerna I: 594 av herrar Bengtson och Dahlén och II: 764 av herrar Ohlin och Hedlund, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

1. uttala att rundabordskonferenser med i motionerna angivna sammansättning och syfte måtte användas som ett väsentligt medel att främja stabilitet i priser och samhällsekonomi,
2. anhålla att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med stabiliseringspolitiska uppgifter,
3. hemställa om utgivning av ett värdefast statligt obligationslån i mindre valörer och med inriktning särskilt på småsparare bland allmänheten;

dels de likalydande motionerna I: 610 av herrar Åkerlund och Enarsson och II: 749 av herr Carlshamre, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till

Kungl. Maj:t måtte anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolitik i syfte att nå inre och yttre stabilitet i ekonomin;

dels ock de likalydande motionerna I: 342 av herr *Werner* och II: 427 av herr *Hermansson m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om lämpliga metoder för en allmän samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen.

Övriga yrkanden i sistnämnda motioner kommer utskottet att upptaga till behandling i annat sammanhang.

Beträffande motiveringen för vad som hemställts i här förevarande motioner hänvisas, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, till motionerna I: 433, II: 764, I: 610 och II: 427.

Efter remiss av samliga här förevarande motioner har till utskottet inkommit yttranden från fullmäktige i riksbanken, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Sveriges lantbruksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Kooperativa förbundet (KF), Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Stockholms handelskammare. Över motionerna I: 594 och II: 764, såvitt de avser utgivning av ett värdefast statligt obligationslån, har yttrande inhämtats jämväl från fullmäktige i riksgäldskontoret. Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund har avgivit ett gemensamt yttrande. Tillfälle att avge yttrande över motionerna har beretts även Svenska bankföreningen, som emellertid icke begagnat sig därav.

Motionerna

Förevarande motioner syftar till att ange åtgärder som bör vidtagas för att trygga sysselsättningen och hejda pris- och kostnadsstegringar, särskilt med beaktande av nödvändigheten att förbättra bytesbalansen med utlandet. Den förda ekonomiska politiken upptas till kritisk granskning, och oro för den ekonomiska utvecklingen kommer flerstädes till uttryck. Motionerna utmynnar i flertalet fall i förslag om utredningar eller olika institutionella anordningar.

I motionerna I: 433 och II: 543 upptas till behandling en mångfald aspekter av den ekonomiska politiken och den samhällsekonomiska utvecklingen i stort. Beskrivningen av det ekonomiska läget koncentreras på de uttryck för instabilitet som pris- och kostnadsutvecklingen och det kvarstående underskottet i bytesbalansen anses utgöra. Mot bakgrund härav betecknas

en översyn av hela den ekonomiska politiken som oundgängligen nödvändig. Till behandling upptas de offentliga utgifternas expansion, behovet av rationell administration, prissättningen på offentliga tjänster och en rad frågor sammanhängande med skattepolitik, sparande, bostads- och arbetsmarknadspolitik m. m. Vid sidan av en begränsning av de offentliga utgifternas expansion framstår för motionärerna en »normalisering och frigörelse» av kapitalmarknaden som den viktigaste reformen.

Även motionerna I: 594 och II: 764 behandlar ett stort antal frågor rörande den förda ekonomiska politiken och den ekonomiska utvecklingen, varvid framför allt kreditmarknadspolitik samt de enligt motionärerna otillräckliga åtgärderna mot prisstegringarna kritiseras. Motionärerna förordar bl. a. en fastare statlig budgetplanering, en översyn av statsutgifterna i besparingssyfte och skattereformer. Förslag om stimulans av det enskilda sparandet genom utgivande av värdefasta obligationslån samt om anordnande av stabiliseringspolitiska rundabordskonferenser och inrättande av ett ekonomisk-socialt råd framförs i dessa motioner. Beträffande vissa andra däri berörda frågor väcks yrkanden i separata motioner, som hänvisats till stats- och bevillningsutskotten.

I motionerna I: 610 och II: 749 understryks behovet av »en inkomstutveckling som står i samklang med realiteterna i samhällsekonomin». En målsättning för inkomstutvecklingen måste för det första formuleras, och för det andra behövs en teknisk genomgång av förfaringssättet för stabilisering av löner och priser. Någon statlig dirigering av inkomsterna är det för motionärerna inte frågan om utan en genomlysning av problemet i dess konkreta och praktiska utformning.

I motionerna I: 342 och II: 427 behandlas vissa frågor rörande ett ökat samhälleligt inflytande över den ekonomiska utvecklingen. Bl. a. anförs att stor restriktivitet under senare år har tillämpats när det gäller de investeringsområden över vilka samhällsorganen har visst inflytande, samtidigt som investeringarna inom den privata sektorn ökat snabbt. Det ifrågasätts om alla industriella och kommersiella investeringar inom den privata sektorn verkligen är så angelägna att viktig samhällelig verksamhet bör stå tillbaka. Motionärerna anser det nödvändigt att öka det samhälleliga inflytandet över investeringsutvecklingen och föreslår en utredning i detta syfte.

Uppgifter rörande vissa i motionerna behandlade frågor

I sitt utlåtande nr 25 år 1966 över motioner av till stor del samma innebörd som de nu förevarande lämnade utskottet uppgifter rörande flera av de frågor som nu är aktuella. Sålunda redogjordes för det ekonomiska planeringsrådets uppgift, sammansättning och verksamhet, för tidigare behandling av frågan om en teknisk utredning av en inkomstpolitik och frågan om samråd

mellan statsmakterna och vissa inresseorganisationer i form av rundabordskonferenser, för förekomsten av ekonomisk-sociala råd i vissa främmande länder och dessa råds sammansättning och funktionssätt samt för verkställda utredningar om ekonomisk-politiska åtgärder och om införande av värdefasta obligationslån. Till dessa redogörelser torde utskottet här få hänvisa.

Långtidsbedömningar för den statliga sektorn

Samlade översikter över den statliga planeringsverksamheten lämnas dels i regelbundet återkommande långtidsutredningar, dels årligen i en långtidsbudget som publiceras i anslutning till den reviderade finansplanen. Långtidsutredningarna analyserar utvecklingstendenserna i den totala samhälls-ekonomi, varvid såväl den privata som den offentliga sektorns utbyggnadsplaner ställs emot de reala resurserna. Långtidsbudgeterna anger de finansiella och personella krav som ställs för att statsmakternas målsättningar skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. Långtidsbudgeten innefattar alltså inte eventuella tillkommande reformkostnader utan är uppgjord under förutsättning av »oförändrad ambitionsnivå». Mot bakgrund av den analys av de totala resurserna som långtidsutredningen redovisar behandlas i långtidsbudgeten såväl möjligheterna att fullfölja dessa målsättningar och åtaganden som utrymmet för reformer. Långtidsbudgeten utgör en utgångspunkt för den följande höstens budgetarbete.

Långsiktplaneringen är rullande i den meningen att den senaste långtidsutredningens rapport fortlöpande revideras och att myndigheterna varje år skall göra en långtidsbedömning för sin verksamhet under de närmast framförliggande fem åren. Denna långtidsbedömning avges till Kungl. Maj:t i samband med ingivande av petita och innehåller framräkningar av anslagsutveckling, personalbehov och planerade investeringar samt skriftliga motiveringar och kommentarer i anslutning därtill. Redovisningen avser i första hand den utgiftsutveckling som följer av redan fattade beslut och åtaganden men skall också omfatta de reformer som myndigheten planerar. Det kan härvid gälla såväl verksamhetens omfattning som kvalitet och standard på erbjudna tjänster. Utgiftsutvecklingen skall analyseras med utgångspunkt i här antydda komponenter, d. v. s. utgiftsförändringar som följer av dels tidigare fattade principbeslut av statsmakterna, dels efterfrågeutvecklingen för myndighetens tjänster, dels önskemål om att förbättra kvaliteten på de tjänster myndigheten erbjuder, dels önskemål om att igångsätta nya verksamheter.

Utredning om programbudgetering

Frågan om införande av nya metoder för den ekonomisk-administrativa ledningen av statliga myndigheters verksamhet har sedan några år varit föremål för ett omfattande utredningsarbete. Den i slutet av 1963 tillsatta pro-

grambudgetutredningen inom statskontoret avlämnade i början av 1967 betänkande i ämnet (SOU 1967: 11, 12, 13).

I nuvarande budgetsystem anger de anslag som ställs till myndigheternas förfogande i de flesta fall det slag av utgifter som myndigheten får göra. Särskilda anslag anvisas för en myndighets avlöningar och omkostnader samt i vissa fall även materielinköp m. m. utan uppdelning på de olika verksamhetsgrenar som myndigheten har. Det är därför inte möjligt att ur budgeten direkt utläsa kostnaderna för en viss verksamhetsgren, i varje fall inte då en myndighet har flera sådana. Inte heller i efterhand är redovisningen sådan att man kan utläsa vilka kostnader som belastar myndighetens olika verksamhetsgrenar eller kostnaderna för de prestationer myndigheten tillhandahåller. Av central betydelse i sammanhanget är vidare att kostnaderna för verksamheten inte redovisas i sin helhet utan bara i den utsträckning de belastar myndighetens egna anslag. I nuvarande system redovisas sålunda inte sådana viktiga kostnadskomponenter som pensionskostnader och vissa andra personalkostnader (sjukförsäkringsavgifter m. m.). Huvudparten av myndigheternas lokalkostnader redovisas i särskild ordning och belastar inte varje enskild myndighet. Även portokostnaderna betalas från ett särskilt, för alla myndigheter gemensamt anslag.

Karakteristiskt för programbudgeteringen är att myndigheternas verksamhet indelas i program som ger uttryck för vilka mål myndigheterna skall eftersträva. Programmen utgör planer över prestationer och kostnader som erfordras för att uppnå ett åsyftat mål. Ett viktigt syfte med programbudgeteringen är att främja ett målinriktat handlande. Programbudgeteringens metodik ger statsmakterna och verksledningarna ökade möjligheter att precisera målsättningarna. Programmen bör helst vara uttryckta i någon form av kvantitativa prestationsmått (måltidsdag, transportkm, stansade hålkort, utfärdade körkort o. s. v.). Med programbudgetens hjälp kan statsmakter och verksledningar ange typ och mängd av prestationer som skall framställas och vilken organisation, enhet eller person som skall framställa dem.

Väsentligt är vidare att programmen fullföljs till lägsta möjliga kostnad. Programbudgetering kan vara ett viktigt hjälpmedel för att öka myndigheternas effektivitet. Metoden förutsätter fullständiga kostnadsberäkningar och skapar därför möjligheter att avväga angelägenheten av en viss verksamhetsgren mot kostnaderna för denna. Vidare erhålles möjligheter att bedöma produktivitetsutvecklingen inom olika delar av en myndighets organisation. Korrigerande åtgärder kan vidtas på ett tidigt stadium om utvecklingen skulle gå i ogynnsam riktning inom någon viss verksamhetsgren. Samtidigt blir det möjligt att öka myndigheternas rörelsefrihet när det gäller att inom en viss medelsram välja det effektivaste sättet att framställa de åsyftade prestationerna. Kännetecknande för programbudgeteringens metodik är strävan att mot varandra avväga olika alternativa program för att nå ett visst mål.

Utredningens förslag berör verksamheten vid alla statliga myndigheter utom de affärsdrivande verken, där programbudgetering redan tillämpas i viss utsträckning, samt försvaret, för vilket en särskild utredning tillsatts. Programbudgetutredningens förslag är f. n. föremål för ett omfattande remissförfarande.

Programbudgeteringens metoder har kommit till vidsträckt användning inom näringslivet, medan de däremot endast i USA synes ha tagits i bruk av offentliga myndigheter. I sin mest utvecklade form har metoden utnyttjats inom USA:s försvarsdepartement bl. a. för avvägning av olika handlingsalternativ med avseende på militärt värde och kostnader, transoceaniska transporter etc.

Kontroll av investeringsutvecklingen

De ekonomisk-politiska instrument som f. n. används för kontroll av investeringsutvecklingen är, vid sidan av vissa inslag i den allmänna kreditpolitiken, i huvudsak dels arbetsmarknadsorganens prövning av ärenden rörande igångsättningstillstånd för vissa typer av byggnads- och anläggningsverksamhet, dels den vid årets riksdag införda investeringsavgiften för vissa byggnadsarbeten. Lagstiftningen om igångsättningstillstånd gäller till utgången av 1967 och lagstiftningen om investeringsavgift t. o. m. september 1968.

Bestämmelserna om krav på igångsättningstillstånd har utformats i syfte att i ett läge med begränsat investeringsutrymme hålla tillbaka vissa typer av byggnads- och anläggningsverksamhet. Till detta icke prioriterade byggande har hänförts bl. a. kontors- och förvaltningsbyggnader, samlings- och nöjeslokaler, idrottsanläggningar, bensinstationer och parkeringshus samt vissa fritidshus. Prövningen av frågor om igångsättningstillstånd sker med hänsyn till tillgängliga arbetskrafts- och kapitalresurser. Stor restriktivitet har sedan våren 1966 iakttagits vid tillståndsgivningen. Undantagna från tillståndstvång är industrins byggande, bostäder, kommunalt skolbyggande som sker med statsbidrag samt statligt byggande.

Den nyligen införda lagstiftningen om investeringsavgift motiverades främst med nödvändigheten att dämpa den inhemska efterfrågeutvecklingen. Investeringsavgiften utgår med 25 procent av den totala byggnadskostnaden för vissa av de typer av byggnads- och anläggningsarbeten för vilka krävs igångsättningstillstånd. Undantagna från investeringsavgift är bl. a. icke statligt belånade bostadshus samt sjukhus och ålderdomshem.

Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser har uttalat sig om **a l l m ä n n a f r å g o r** rörande den ekonomiska politikens avvägningsproblem och inriktning. Dessa uttalanden har formen såväl av kommentarer till den bedrivna politiken som rekommendationer om ändrad inriktning av denna.

Bankofullmäktige begränsar sin granskning till de frågor som har anknytning till riksbankens verksamhet. Motionärerna har bl. a. karakteriserat läget på kapitalmarknaden såsom krisartat. Kreditpolitiken anges ha medfört regleringar, marknadssplittring och direkt omöjlighet för många företag att få erforderlig kredit. I anslutning bl. a. härtill anför bankofullmäktige (majoriteten):

Fullmäktige vill i detta sammanhang understryka att den kreditpolitik som fördes under 1965 och första hälften av 1966 var anpassad efter det rådande läget och efter allt att döma verksamt bidrog till att hindra en mera utpräglad inflationsutveckling. Så snart tecken på en viss avmattning visade sig, lättades kreditpolitiken i den utsträckning som ansågs försvarlig.

Karaktäristiskt för kreditpolitiken under denna period — liksom över huvud taget under senare år — har varit att den i hög grad arbetat med generell verkande medel och främst verkat som en allmän press på banksystemets likviditet, både i fråga om kassaställningen och de likvida tillgångarna i vidare mening. Bland övriga instrument har märkts emissionskontrollen och en placeringsrekommendation till försäkringsbolagen. Jämfört med åtstramningsperioderna under 50-talet har dock inslaget av direkta regleringar varit starkt reducerat. Denna förändring har möjliggjorts bl. a. genom det växande utbudet på kapitalmarknaden, som medfört att den långfristiga långivningen till bostadssektorn och näringslivet bortsett från kortvariga fluktuationer kunnat tillåtas successivt öka. Näringslivets kapitalanskaffning över den enligt motionerna ej fungerande kapitalmarknaden steg sålunda från 1,7 miljarder kronor år 1964 till 2,7 miljarder 1965 och 3,2 miljarder 1966. För bostadssektorn är motsvarande siffror 4,1, 4,0 resp. 5,4 miljarder. De negativa omdömena om kapitalmarknaden torde därför knappast avse dess, även vid internationella jämförelser framträdande, stora omslutning och höga aktivitetsnivå.

Den rörliga räntepolitiken har utgjort en annan viktig förutsättning för den kreditåtstramning som åstadkommits med generella medel. Det kan emellertid utan vidare konstateras att dämpningen av kreditexpansionen uppnåtts icke blott genom den avskräckande effekten av högre räntor utan även genom en skärpt sovring bland de lånesökande från långivarnas sida. Denna effekt på kreditbedömningen åtföljer regelmässigt en skärpt kreditpolitik; i teorin skulle den kunna undvikas genom en fullt fri räntebildning men i den praktiska kreditpolitiken måste önskan att undvika dess olämpliga verkningar avvägas mot kravet på att kreditpolitiken skall ha en tillräckligt efterfrågehämmande effekt. Kreditgivarnas gallring bland de vid rådande lånevillkor framkommande låneansökningarna har i den vetenskapliga diskussionen kommit att benämnas »kreditransonering», vilket sålunda inte betyder att de för kreditpolitiken ansvariga myndigheterna bedriver någon detaljreglering utan endast att de utnyttjar ett element som i högre eller lägre grad alltid finns närvarande i kreditsystemet. Den i en av motionerna använda karaktäristiken av kreditväsendet som en »halvstatlig ransoneringsapparat» torde inte tåla att närmare utvecklas.

Det är dock uppenbart att en alltför långt driven eller alltför länge verkande hård »kreditransonering» både är svår att upprätthålla och medför tendenser till en godtycklig kreditfördelning och detta är ett av skälen för att finanspolitiken på någon sikt måste bära huvudansvaret för att efterfrågan hålles inom ramen för de tillgängliga resurserna. Fördelningen mellan kredit-

och finanspolitik är även intressant med hänsyn till utrymmet för investeringar. Om man önskar vidga detta, bör tonvikten läggas på finanspolitiska snarare än kreditpolitiska åtgärder. Även mot en mindre dramatisk kreditmarknadsbakgrund än den som tecknas i motionerna kan man därför med tillfredsställelse hälsa en förstärkning av statsbudgeten som skapar förutsättningar för en lättare kreditpolitik — givetvis med reservationen att hela stabiliseringspolitiken fortlöpande måste anpassas till konjunkturutvecklingen.

Målsättningen härvid bör, enligt fullmäktiges mening, vara en mera dämpad konjunktur utan ens temporära överslag i inflationistisk riktning. Som ett speciellt motiv härför kan pekas på de risker för den internationella konkurrenskraften hos exporterande och med import konkurrerande industrier som omnämnes i flera av motionerna. Dessa risker har återkommit gång på gång i efterkrigstidens ekonomisk-politiska debatt, men det finns klara tecken på att vi nu bör räkna med dem med mera allvar än tidigare. De berör många delar av vår ekonomiska politik — t. ex. marknadsfrågan, näringspolitiken — men mest påtagligt framstår kostnadsstegringarna som ett hot mot konkurrenskraften. En nödvändig förutsättning för att hålla dem under kontroll är en effektiv finans- och kreditpolitik som i tillräcklig grad begränsar efterfrågan på arbetskraft. Det är möjligt att en med generella medel arbetande politik som skapar bättre balans på arbetsmarknaden skulle eliminera en god del av de excessiva kostnadsstegringarna.

Till fullmäktiges yttrande har fogats en reservation av herrar *Kollberg, Bengtson* och *Burenstam Linder*. Reservationen har i sin helhet följande lydelse:

Även med beaktande av de redogörelser och synpunkter som fullmäktiges majoritet anfört i sitt remissvar anser vi att detta ej förändrar betydelsen av en omläggning inom den allmänna ekonomiska politiken i syfte att bl. a. härigenom förbättra läget på kreditmarknaden.

SAF och *Sveriges industriförbund* understryker i sitt gemensamma yttrande motionärernas varning för inflationens skadeverkningar för vår internationella konkurrenskraft och fortsätter:

Våra pris- och kostnadsstegringar har fram till 1965 hållit ungefär jämn takt med genomsnittet av de övriga europeiska ländernas pris- och kostnadsutveckling. De två senaste åren har emellertid kostnadsläget i Sverige allvarligt försämrats i förhållande till våra europeiska konkurrenter. I förhållande till utvecklingen i Nordamerika har vår konkurrenskraft successivt försvagats under en lång följd av år. Dessa tendenser torde inte komma att brytas under 1967. Motionärernas varningar understryks av de två senaste årens stora underskott i handelsbalansen och av de ogynnsamma prognoserna beträffande denna för 1967. Ännu allvarligare måste man bedöma läget med tanke på den blygsamma tillväxten av nationalprodukten och industriproduktionen under 1966. En ökad stegringstakt för industriproduktionen förutsätter snabbare investeringsökningar än hittills. Under 1966 ökade industriinvesteringarna endast med 5,5 % och under 1967 beräknas de öka ännu mindre trots att långtidsutredningens prognoser för perioden 1966—70 bygger på sju procent årlig ökningstakt.

Finansieringssvårigheterna är en viktig orsak till den svaga utvecklingen av industriinvesteringarna. Från näringslivet har flerfaldiga gånger före-

slagits åtgärder för att underlätta näringslivets kapitalförsörjning och öka kapitalmarknadens funktionsduglighet. Vi har pekat på självfinansieringens betydelse för investeringsviljan hos företagen, speciellt när det gäller mer riskfyllda investeringar. Vi har också föreslagit en rad åtgärder för en liberalisering av kreditmarknaden inklusive en uppmjukning av valuta-restriktionerna.

LO konstaterar att motionärernas ambitioner har omfattat praktiskt taget alla problem i den ekonomiska politiken. I fråga om flertalet frågor hänvisar LO till sina yttranden till bankoutskottet tidigare år samt till remissyttrandena som LO avgivit i vissa större och principiella ekonomisk-politiska frågor. I fråga om den ekonomiska utvecklingen i stort anför LO bl. a.:

Den analys av den aktuella ekonomiska problematiken som ligger bakom framställningen i motionerna I: 433 och II: 764 är enligt LO:s mening alltför traditionellt textboksmässig och svarar inte mot de faktiska förhållanden som kan konstateras föreligga. Den kan kort karakteriseras på följande sätt: Genom alltför starka, autonoma lönehöjningar har kostnadsläget i de svenska exportnäringarna stigit så att de inte längre är konkurrenskraftiga i utlandet och detta har i sin tur medfört en ogynnsam utveckling i betalningsbalansen och minskad sysselsättning inom landet.

Redan i — — — yttrande till bankoutskottet i fjol har LO redovisat sin uppfattning att det förutsatta direkta orsakssambandet mellan löne- och prisutveckling inte föreligger och att prisstegringens orsaker snarare är att söka i vissa mekanismer i den moderna utformningen av den »fria marknadshushållning», som motionärerna är så angelägna att slå vakt om. Vad gäller utrikeshandelns utveckling är det enligt LO:s mening av flera skäl svårt att från de faktiska förhållandena härleda ett orsakssamband mellan prisstegringarna i Sverige och den mindre gynnsamma utvecklingen i utrikesbalansen. Denna har under de senaste två åren genomgått tre olika skeden. En analys av dessa visar hur svårt det i verkligheten är att förena den faktiska händelseutvecklingen med dessa antaganden.

1) En stark efterfrågeökning 1965, delvis föranledd av svag finanspolitik under första halvåret och köprush inför omshöjningen, men främst av en lageruppyggnad inom näringslivet, som nu visat sig ha varit mycket större än man tidigare beräknat. Ca 1 miljard kr. av valutareserven »byttes» mot ökade lager, vilket i och för sig kan ha varit en god ekonomisk affär, eftersom importpriserna därefter stigit betydligt. Detta skede var passerat i november 1965.

2) Den osedvanligt kalla vintern 1965/66 med dess konsekvenser för exportmöjligheter och importbehov. Verkningarna härav synes ha varit övervunna i maj 1966.

3) Efterfrågeminskning och prisfall på svenska exportråvaror och halvfabrikat, särskilt under senare hälften av 1966. För dessa varor har priser och arbetslöner i Sverige åtminstone på kort sikt ett ganska ringa inflytande på exportmöjligheterna. Det är främst strukturförändringar i den internationella efterfrågan som härvidlag gör sig gällande. Denna utveckling är fortfarande bestående. Såväl konjunkturbarometern som andra motsvarande undersökningar visar samtidigt att svårigheterna för färdigvaruindustrin — och då i första rummet för verkstadsindustrin — främst beror på svag orderingång från *hemmamarknaden*, medan orderingången från *exportmarknaderna* genomgående betecknats som tillfredsställande.

Därtill kommer för hela denna period omslaget i varvens produktion från stor export 1965 till ökad produktion för inhemska rederier 1966, delvis orsakat av Sveriges tvekan att i samma omfattning som konkurrentländerna öka creditsubventionerna till utländska köpare.

Ingenting av allt detta har egentligen med Sveriges interna pris- och löneutveckling eller med landets internationella konkurrenskraft i egentlig mening att göra. Hur god denna än är föranleder förändringar i efterfrågans sammansättning alltid svårigheter, eftersom kapaciteten inom näringar där efterfrågan ökar inte omedelbart kan byggas ut för att motsvara bortfallet inom näringar där den minskar.

Enligt LO:s mening föranleds de nuvarande svårigheterna främst av de strukturförändringar i efterfrågan på vissa viktiga svenska exportråvaror och halvfabrikat som ägt rum under de senaste åren och på de svårigheter inom bostadsbyggandet som kreditpolitiken skapade under 1966.

LO delar inte den uppfattning som framförts i vissa av motionerna, nämligen att tillväxten av de offentliga utgifterna skulle vara en väsentlig orsak till inflationen. De samhällsekonomiska konsekvenserna av denna tillväxt blir, påpekar LO, helt beroende på hur den finansieras. Om internationella jämförelser tyder på ett visst samband mellan prisstegring och den offentliga sektorns tillväxttakt torde detta bero på att båda är följderna av en mer progressiv, expansionistisk ekonomisk politik. I fråga om sparandet och kreditmarknadspolitiken anför LO bl. a.:

Med en växande andel av bruttonationalprodukten avdelad för investeringar och genom trygghetspolitikens utbyggnad minskande motiv för enskilt sparande måste enligt LO:s mening det kollektiva sparandet i olika former komma att få en alltmer dominerande betydelse för den samhällsekonomiska balansen i framtiden. I själva verket är ju motionärerna inte heller motståndare till det kollektiva sparandet annat än när det sker i offentlig regi. Då det tillfaller aktieägarna i form av självfinansiering av företagens investeringar vill de tvärtom utvidga det.

Statsmakterna måste emellertid enligt LO:s mening ha det grundläggande ansvaret för att samhällsekonomisk balans upprätthålles och önskvärda investeringar möjliggöres genom ett kollektivt sparande i olika former. LO har sedan länge i detta syfte efterlyst en starkare finanspolitik, som skulle kunna möjliggöra en lättare kreditmarknad, och betraktar årets budget som ett steg i rätt riktning i detta hänseende. Vid den höga samhällsekonomiska aktivitet, som uppstår vid full sysselsättning och stark ekonomisk tillväxt, står emellertid valet inte heller i en lättare kreditmarknad mellan en i någon mening »fri kreditvärdighetsprövning» och »halvstatlig ransonering». En ransonering i en eller annan form blir — i varje fall vid rimliga räntenivåer — under alla förhållanden nödvändig; frågan är bara om den skall vara helt privatdirigerad, halvstatlig eller helt under samhällets ledning. Eftersom statsmakterna har det yttersta ansvaret för den ekonomiska utvecklingen också på lång sikt, måste de ha erforderliga medel för att kunna påverka denna ransonering och därmed också investeringarnas inriktning, som bestämmer denna utveckling. Annars kan de inte ta detta ansvar. Det är därför LO välkomnat förslaget om en statlig investeringsbank av betydande dimensioner, som ger väsentligt ökade styrningsmöjligheter.

SACO åberopar sitt yttrande till bankoutskottet år 1966. Organisationen uttalade då att den delade den uppfattning som kom till uttryck i motionerna då och även i år, nämligen att den snabba penningvärdeförsämringen och påfrestningarna på bytesbalansen utgör allvarliga samhällsekonomiska problem. SACO hänvisade till vissa tidigare uttalanden i dessa frågor, främst i organisationens skrivelse i december 1965 till regeringen angående inflationen, skatteutvecklingen och akademikernas reallöneutveckling, samt i dess remissyttrande över 1965 års långtidsutrednings betänkande. Organisationen inskränkte sig till att mera allmänt och kortfattat kommentera vissa i motionerna aktualiserade frågeställningar och anförde bl. a. följande:

Det finns enligt SACO:s mening starkt fog för konstaterandet — — — att en ständig inflation numera ej bör betraktas som det pris vi måste betala för full sysselsättning utan tvärtom framstår som det allvarligaste hotet mot sysselsättningen och en snabb ekonomisk tillväxt genom att efterhand starkt begränsa den ekonomiska politikens rörelsefrihet. Kraftfulla åtgärder mot inflationen krävs, om vi skall lyckas bevara den yttre och inre balansen och bibehålla en tillfredsställande expansionstakt. Erfarenheterna under senare år visar, att nya ekonomisk-politiska grepp måste prövas. På det penningpolitiska området torde åtstramningen ha drivits så långt att ytterligare insatser där knappast kan komma ifråga. Däremot kan — och bör — en avsevärt större restriktivitet iakttas i finanspolitiskt avseende.

SACO erinrade om sina i annat sammanhang framförda synpunkter på skattepolitiken och hävdade att de statsanställda akademikerna kommit att släpa efter i löneutvecklingen. SACO påminde också om att organisationen i sin ovannämnda skrivelse till regeringen framfört förslag om en skatte-reform på längre sikt. Vidare anslöt organisationen sig till bedömningen att stegringstakten för de offentliga utgifterna i dagens situation spelar en stor roll för penningvärdeutvecklingen. Organisationen ansåg det vara lättare att konjunkturvariera de offentliga utgifterna än att använda skattepolitiska åtgärder.

Sveriges lantbruksförbund sammanfattar sin allmänna syn på den ekonomiska politiken på följande sätt:

De avgörande faktorerna för stabiliteten i samhällsekonomin är finanspolitiken, penningpolitiken samt lönebildningen på arbetsmarknaden. Av dessa faktorer har staten som bekant inget direkt inflytande över lönebildningen. I sitt yttrande över motioner med likartat syfte till 1966 års riksdag framhöll förbundet, att den nuvarande inflationstendensen har sin grund i att arbetskostnaderna stiger snabbare än produktiviteten inom näringslivet och i den offentliga utgiftsexpansionen. På sikt är det nämligen utgiftsexpansionen som skapar förutsättningar för och underlättar kostnadsinflationen. Att budgeten är balanserad är heller ingen garanti för att den ej verkar inflationistiskt, eftersom skattepengar dras från inkomster som annars kunde ha blivit hushållssparande. Finanspolitiken är därför enligt förbundets mening det för närvarande viktigaste medlet att påverka den samhällsekonomiska balansen.

RLF erinrar om att förbundet vid upprepade tillfällen understrukt vikten av att statsmakterna driver en målmedveten politik för att förhindra en fortsatt penningvärdeförsämring och för att trygga en balanserad samhällsekonisk expansion som ger alla grupper i samhället möjligheter till en successiv levnadsstandardsstegring. Förbundet fortsätter:

Tyvär måste emellertid konstateras att den ekonomiska politiken hittills inte utformats på ett sådant sätt att dessa mål kunnat realiserats. Enligt förbundets mening beror detta delvis på att den offentliga verksamhetens expansion inte anpassats i tillräcklig grad till den allmänna samhällsekoniska utvecklingen och till konjunkturvariationerna. Bidragande torde också vara den bristande samordning som föreligger mellan olika statliga och kommunala verksamhetsgrenar samt avsaknaden av en medveten och klart redovisad långtidsplanering av den statliga verksamheten som sådan. Ytterligare en anledning är givetvis svårigheterna att hålla de årliga inkomstökningarna inom de ramar som stabilt penningvärde och en balanserad samhällsekonisk expansion medger.

Även mot bakgrunden av det höga svenska kostnadsläget och de sannolikt tilltagande svårigheterna för det svenska näringslivet att hävda sig på de internationella marknaderna och med tanke på den snabba struktur- omvandling — med åtföljande sociala och befolkningspolitiska problem — som nu kännetecknar utvecklingen finner förbundet det rimligt att man nu ingående prövar möjligheterna till en viss nyorientering inom den ekonomiska politikens område. Givetvis gäller det inte här att söka sig fram genom hastigt framdrivna improvisationer utan att basera denna nyorientering på en grundlig analys av faktiskt föreliggande problem och orsakssammanhang. Man kan kanske också hävda att mycket av detta arbete redan gjorts, t. ex. i samband med stabiliseringsutredningens arbete, men att man ännu inte dragit praktiskt politiska konklusioner av föreliggande kunskapsmaterial.

Denna nyorientering skulle bl. a. innebära krav på ett långsiktigt ekonomiskt-politiskt stabiliserings- och expansionsprogram där en fastare statlig budgetplanering med rullande femårsplaner ingår som ett naturligt inslag. Vidare bör givetvis ingå krav på en fastare samordning av olika statliga och kommunala verksamhetsgrenar där bl. a. en riksplanering ter sig naturlig. Självfallet gäller det även att utforma övriga ekonomiska politiska åtgärder så att programmet kan realiserats. Bl. a. gäller detta en sparstimulerande skattepolitik, övergång till ett mervärdeskattsystem och åtgärder för att trygga näringslivets kapitalförsörjning.

Sveriges hantverks- och industriorganisation understryker att skadeverkningar genom penningvärdeförsämringen uppkommer för både enskilda och samhällsekonin. Organisationen anser att den alltför snabba offentliga utgiftsexpansionen är en väsentlig orsak till inflationen. Skattechöjningar eller olika former av ingripande och regleringar anser organisationen inte vara effektiva medel i kampen mot inflationen. Vidare anför organisationen bl. a.:

Den bristande ekonomiska stabiliteten har medfört en exceptionellt stark löne- och kostnadsstegring, vilket för företagen inom näringslivet är ytterligt oroande. Utvecklingen har redan medfört en försvårad konkurrens-

situation för näringslivet, vilken kan resultera i betydligt allvarigare störningar än de som hittills uppträtt. Den ekonomiska utvecklingen utgör därmed ett klart hot mot sysselsättning och produktion. Kostnads- och skatteutvecklingen gör också att de inkomsthöjningar, som löntagarna i ett överhettat konjunkturläge förhandlat sig till för att kompensera sig för kommande pris- och skattestegringar, inte kommer att innebära någon reell inkomstförstärkning för dem, samtidigt som näringslivets konkurrensvillkor allvarligt försämrats.

Med ovanstående motivering säger sig SHIO kunna ansluta sig till åtskilligt av den kritik som framförs i motionerna.

Sveriges grossistförbund delar den oro för den fortsatta samhällsekonomiska utvecklingen som motionärerna ger uttryck för och som har sin grund i den fortgående penningvärdeförsämringen. Förbundet anser att statsmakterna inte har vidtagit tillräckligt effektiva åtgärder för att komma till rätta med de inflationistiska tendenserna. Dessa har enligt förbundet väsentligen sin grund i att kostnaderna stiger snabbare än produktiviteten. Energiska åtgärder måste nu vidtas för att vår konkurrenskraft inte skall försämrats ytterligare. Vidare anför förbundet:

En väsentlig faktor för att trygga en fortsatt snabb utveckling av vår ekonomi är att företagens kapitalförsörjning kan tryggas. Vi instämmer därför i motionärernas krav på att kreditmarknaden normaliseras. Vi har i skilda sammanhang — bl. a. i remissyttranden till bankoutskottet vid 1966 års riksdag — understrukt vikten av reformer på detta område. Vi framhöll därvid bl. a., att den långfristiga utlåningen i ökad grad borde gå via affärsbankerna med rätt för dessa att refinansiera i AP-fonderna. Denna utväg kombinerad med en revision av gällande säkerhetsbestämmelser angav vi som den lämpligaste lösningen av bl. a. handelsföretagens kapitalförsörjningsproblem.

Dessa krav har fortfarande full relevans och ändras inte av den i dagarna till riksdagen överlämnade propositionen om inrättande av en statlig investeringsbank. Även om det utsagts, att denna bank skall stå öppen för mindre och medelstora företag inom industri och handel, förefaller det uppenbart, att många företag för sin kapitalförsörjning kommer att vara hänvisade till andra kapitalkällor än investeringsbanken. Det är därför angeläget, att existerande svårigheter för dessa företag att få sin kapitalförsörjning tryggad undanröjes. Detta är inte minst viktigt för att inte tillkomsten av investeringsbanken skall få en diskriminerande effekt på kapitalmarknaden. Vi hemställer därför, att dessa viktiga problem får en snar lösning.

Sveriges köpmannaförbund påtalar att kostnadsutvecklingen framför allt inom exportindustrin har vållat svårigheter, som indirekt också påverkar detaljhandeln. Denna har uppenbarligen intresse av att exporten utvecklas så att sysselsättningen inte påverkas på menligt sätt. Förbundet fortsätter:

Den snabba expansion av den offentliga sektorn, vilken påtalas i motionerna, är också ägnad att inge betänkligheter och vi finner anledning att understryka behovet av ett ständigt aktgivande på den administrativa verk-

samheten och dennas rationalisering. Det ligger i sakens natur att denna verksamhet inte bedrivs under det ständiga tryck beträffande kostnaderna som gäller inom näringslivet och som där föranledes av konkurrensen mellan olika företag. Just den omständigheten måste göra det dubbelt nödvändigt att verka för en fortgående effektivisering av administrationen.

I fortsättningen betonar förbundet bl. a. att det är önskvärt att kunna öka kapitalbildningen i samhället genom enskilt sparande samt att även för detaljhandeln finansieringsproblemen är utomordentligt brännande.

Svenska sparbanksföreningen uttalar rent allmänt sin fulla anslutning till en mera målmedveten stabiliseringspolitik. Föreningen instämmer särskilt i önskemålen om åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet och fortsätter:

Den nyligen framlagda utredningen »Finansiella långtidsperspektiv» påvisar detta sparandes strategiska samhällsekonomiska betydelse för att säkerställa det ökade investeringsutrymme om vars behov enighet i stort sett torde råda. Det förhåller sig otvivelaktigt så, att detta sparandes utveckling under de senaste åren visat tendenser som, om inga särskilda åtgärder vidtas, kan tänkas vara början till en stagnation i en under praktiskt taget hela efterkrigstiden positiv utveckling. I den nämnda utredningen betonas som en erfarenhet från de senaste åren att det ej varit möjligt att ersätta ett stagnerande enskilt sparande med ett ökat offentligt sparande; konsumenterna/spararna har inte »accepterat» den konsumtionsnedskärning, som bl. a. varuskattens successiva höjning syftat till, utan uppehållit sin konsumtionsstandard på bekostnad av sitt sparande.

Remissopinionen är delad i fråga om de förslag som i motionerna framförts i fråga om anordnande av *rundabordskonferenser*, utredning om inrättande av ett *ekonomisk-socialt råd* samt teknisk utredning av en *inkomstpolitik* i syfte att nå inre och yttre stabilitet i ekonomin.

Bankofullmäktige har i sitt yttrande, som i huvudsak återgivits ovan, bl. a. anfört att en nödvändig förutsättning för att hålla kostnadsstegringarna under kontroll är en effektiv finans- och kreditpolitik som i tillräcklig grad begränsar efterfrågan på arbetskraft. Det är enligt fullmäktiges mening möjligt att en med generella medel arbetande politik som skapar bättre balans på arbetsmarknaden skulle eliminera en god del av de excessiva kostnadsstegringarna. De problem som uppstår genom stabilitetsstörningar härrörande från inkomstbildningen kvarstår dock. Fullmäktige hänvisar till sitt yttrande i dessa frågor år 1964 (BoU:s utl. 1964: 18, s. 27 ff.) och fortsätter:

De senaste årens utveckling i kostnads- och konkurrenshänseende har gjort de inkomstpolitiska problemen än mer påträngande. Mot fullmäktiges tidigare uttalanden har anförts att de icke toge hänsyn till den betydelse som löneglidningen hade för den totala lönestegringen. Denna invändning torde bero på en missuppfattning av argumentationen. Om löneglidningen kan behärskas med allmänt efterfrågestyrande medel så kan

den mötas genom att använda dessa men frågorna kring de avtalsmässiga lönestegringarna, som i första hand berördes i yttrandet, kvarstår. Om så inte är fallet, så ingår löneglidningen i den inkomstpolitiska problematik i egentlig mening som börjar då det konstaterats att balans mellan tillgång och efterfrågan icke är en tillräcklig förutsättning för en acceptabel löneutveckling.

Som fullmäktige underströk redan i sitt ovannämnda yttrande är det knappast avsaknaden av utredningar och analyser av problemens karaktär, ej heller av fora för deras dryftande, som förklarar, att vi hittills inte kommit fram till några ambitiösare och allvarligare ansträngningar att realisera en inkomstpolitik av det slag, som brukar efterlysas i den allmänna diskussionen. Förklaringarna får sökas i andra och förvisso nog så substantiella omständigheter, som här ånyo enklast kan anges med följande citat från fullmäktiges anförda yttrande.

»... Dels har man överlag utgått från att praktiskt politiska förutsättningar saknats för genomförandet av sådana förändringar i det nuvarande systemet för inkomstavgörandena i samhället, som förutsatts erforderliga och ofrånkomliga för att komma fram till alternativa och ur här aktuella synpunkter mera tillfredsställande former för dessa avgöranden. Dels har man ryggat tillbaka för de uppenbara svårigheter i övrigt, som en sådan politik av lätt insedda skäl skulle möta, bl. a. i konsekvenser för och återverkningar på andra ekonomiskt politiska ställningstaganden och behov i samhället. Vad den första synpunkten beträffar, kan den lättast belysas med enbart en erinran om förhärskande betänkligheter mot ingripanden i vad som kallas arbetsmarknadens frihet. Den andra synpunkten kan illustreras exempelvis med en hänvisning till det ansvar för den eventuella uppkomsten av snedvridningstendenser i arbetskrafts- och resursfördelningen i samhället, som varje icke 'fri' inkomstfastställelsepolitik kan sägas få ikläda sig, eller till olika följdverkningar i vad avser kraven på övrig ekonomisk politik.»

De föreliggande motionerna illustrerar väl de grundläggande svårigheter i vägen för etablerandet av en effektiv inkomstpolitik, som fullmäktige i det anförda yttrandet pekade på. Samtidigt som i motionerna åtgärder efterlyses för att komma fram till en inkomstpolitik, betonas med all emfas, att egentliga förändrande ingrepp i det nuvarande systemet för inkomstavgörandena i samhället ej är acceptabla (»Det kan inte nog understrykas att arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal är en omistlig tillgång i en demokratisk samhällsordning. Statliga ingrepp i lönepolitiken bör icke komma i fråga.» Motionen II: 764). Det är överflödigt att närmare uppehålla sig vid de inre motsägelserna i dessa ståndpunkter, men det kan på goda grunder sägas, att så länge man inte kommit förbi dem, måste sådana nya initiativ på området, som efterlyses i motionerna, bli rätt mycket av slag i tomma luften. Rundabordskonferenser och liknande åtgärder kan, så länge det nuvarande inkomstbildningssystemet i övrigt skall lämnas intakt, på sin höjd bli till nya former för de försök till opinionspåverkan på arbetsmarknadsparterna, som redan förut gjorts men med skäligen begränsade resultat.

SAF och Sveriges industriförbund, som avvisar samtliga nu berörda förslag, anför bl. a. följande:

Den kontakt mellan stat och arbetsmarknadsparter som eftersträvas enligt motionerna I: 594 och II: 764 föreligger redan. Arbetsmarknadens parter är representerade i det ekonomiska planeringsrådet och i en mängd

andra statliga organ och offentliga utredningar. En ytterligare formalisering av kontakterna mellan regering och arbetsmarknadsparter skulle kunna leda till att ansvaret för löneutvecklingen flyttades bort från arbetsmarknadens parter.

Det ansvar som parterna på arbetsmarknaden f. n. har, är av central betydelse för en effektiv lönepolitik. Genom den mycket starka centraliseringen av organisationerna på arbetsmarknaden, kommer förhandlingarna automatiskt att föras mot bakgrunden av den totala samhällsekonomiska situationen. För närvarande pågår överläggningar mellan parterna om hur man i kommande förhandlingar skall kunna nå lösningar som i ökad grad tar hänsyn till det samhällsekonomiska utrymmet för lönestegringar.

Vi vill mot den angivna bakgrunden avstyrka de aktuella motionsyrkandena. En allmän ekonomisk politik som skapar gynnsamma förutsättningar för stabilitet och ekonomisk tillväxt måste vara statens väsentligaste uppgift också i lönepolitiska sammanhang. Vi vill därutöver understryka vikten av en bättre tidsmässig planering av de socialpolitiska reformer, som leder till ökade arbetskraftskostnader.

Enligt TCO:s uppfattning föreligger inte något behov av ytterligare överläggningsorgan utöver nuvarande planeringsråd och utredningsråd. I fråga om förslaget om en teknisk utredning av en inkomstpolitik erinrar TCO om sina remissvar till utskottet åren 1965 och 1966 över motioner med samma innebörd och fortsätter:

I dessa svar har TCO hävdad, att tjänstemannarörelsen får ta sin del av ansvaret för en antiinflationär utveckling genom att söka skapa en produktivtbefrämjande arbets- och utbildningsstimulerande lönestruktur medan statsmakterna får ansvara för upprätthållandet av den samhällsekonomiska balansen genom ianspråktagande av penning-, finans-, arbetsmarknads- och utbildningspolitiska medel. Denna uppfattning om ansvarsfördelningen vill TCO även nu hävda.

Avslutningsvis omnämner TCO en rad utredningar om den ekonomiska politikens mål och medel som utförts under senare år och anför att nya utredningar i enlighet med motionärernas önskemål inte torde vara påkallade.

SACO delar motionärernas uppfattning att man bör eftersträva förhandlingsformer där under ett inledande skede alla löntagargrupper och arbetsgivareorganisationer konfronteras med varandra för diskussion om det samhällsekonomiska utrymmet för löneökningar. RLF tillstyrker förslagen, medan Sveriges Lantbruksförbund anser att rundabordskonferenser för att diskutera de stabiliseringspolitiska problemen kanske skulle fylla en uppgift men finner det tvivelaktigt om ett permanent ekonomisk-socialt råd skulle få praktisk betydelse för t. ex. löneutvecklingen. Förbundet finner det väsentligare att finanspolitiken utformas så att förutsättningar skapas för en lugnare inkomstutveckling än hittills.

Sveriges hantverks- och industriorganisation tillstyrker förslagen om rundabordskonferenser och inrättande av ett ekonomisk-socialt råd. Organi-

sationen har intet emot att en teknisk utredning av en inkomstpolitik tillställs och anför i anslutning härtill:

Vi finner det naturligt att avtalen på arbetsmarknaden sköts av resp. parter utan statlig inblandning eller dirigering. Överläggningar om att söka anpassa löneutvecklingen till samhällsekonominns krav har nyligen inletts mellan parterna. Dessa överläggningar bör kunna leda till resultat men endast under förutsättning att statens ekonomiska politik utformas så att man når samhällsekonomisk balans. I annat fall torde betydande hinder uppstå och det nuvarande systemet komma att bestå. Detta kan i sin tur medföra att regeringen ser sig nödsakad att i en eller annan form ingripa även i fråga om avtalsförhandlingar. Fria avtalsförhandlingar under bevarad ekonomisk stabilitet är enligt vår mening det klart bättre alternativet. Det finns anledning erinra om att även staten därvid har att anpassa sina avtalsförhandlingar till avtalsrörelsen i övrigt.

Sveriges grossistförbund finner inte skäl föreligga att tillstyrka förslaget om en utredning av en inkomstpolitik och ifrågasätter också värdet av rundabordskonferenser eller ett ekonomisk-socialt råd. Förbundet anser det värdefullt att arbetsmarknadens parter tagit upp frågan om lönebildningens roll för stabiliseringspolitiken till särskild behandling och finner det angeläget att dessa överläggningar får fortsätta utan statlig inblandning. *Sveriges köpmannaförbund* ansluter sig däremot till förslaget om anordnande av rundabordskonferenser och fortsätter:

Utän att överdriva möjligheterna för att sådana rundabordskonferenser skulle ge upphov till nya uppslag och initiativ, är det dock sannolikt att konferenserna skulle kunna ge åtskilligt av värde och bidra till ökad samordning av de åtgärder som kan erfordras i olika hänseenden. Förslaget om en utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med stabiliseringspolitiska uppgifter synes välbetänkt, inte minst med hänsyn till den omständigheten att vad som händer inom olika delar av samhällsekonomin ingriper i varandra i sådan omfattning att en synkronisering via ett ekonomisk-socialt råd synes kunna vara till nytta.

Förbundet anser också att en teknisk utredning av en inkomstpolitik torde kunna samordnas med rundabordskonferenser och ett ekonomisk-socialt råd.

KF hänvisar till silt remissyttrande över motioner med samma innebörd år 1966. *KF* ansåg det då självklart att den statliga planeringsverksamheten bör kompletteras med ett samråd mellan det ekonomiska planeringsrådet och olika grupper i samhället, särskilt de grupper vilkas egen planering är av betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Förbundet avstod emellertid från att uttala sig om formerna för detta samråd. Förbundet ansåg vidare att förslaget om en utredning av en inkomstpolitik i och för sig var av intresse men fann sig inte ha anledning att närmare ta ställning till angelägenhetsgraden av en dylik utredning.

Svenska sparbanksföreningen betvivlar att man genom en utredning av en inkomstpolitik kan komma till rätta med de allvarliga problem som

2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 8 saml. Nr 32*

sammanhänger med sambandet mellan pris- och löneutvecklingen och önskvärdheten att anpassa lönebildningssystemet till samhällsekonomins krav. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* hänvisar, såvitt avser frågan om inkomstpolitik, till sitt remissyttrande föregående år, då förbundet bl. a. anförde:

Riksförbundet finner för sin del i och för sig riktigt att arbetsmarknadens parter verkställer varje samråd med sakkunniga instanser, som sakligt kan underbygga deras handlande. Stabiliseringspolitiken bör emellertid handhas av regering och riksdag. Vid sidan härav synes sedvanliga förhandlingar på arbetsmarknaden innebära den smidigaste regulatorn inom detta område och därmed bidra till att en av statsmakterna ledd stabiliseringspolitik kan omsättas i praktiken.

Stockholms handelskammare kan inte ansluta sig till tanken på en mera aktiv inkomstpolitik. I yttrande till bankoutskottet år 1966 uttalade kammaren sympati för en utvidgning av det ekonomiska planeringsrådet, men ifrågasatte möjligheterna att nå konkreta resultat i rundabordskonferenser eller ett ekonomisk-socialt råd. Planeringsrådet borde enligt handelskammarens mening kompletteras med ytterligare företrädare för näringslivet och oppositionen i riksdagen.

I vissa motioner föreslås att ett samlat förslag till åtgärder på den ekonomiska politikens område skulle föreläggas riksdagen. Bl. a. påtalas behovet av effektiv planering av den offentliga sektorn, av effektiv bedömning av arbetsprestationen inom den offentliga sektorn och av avgiftsfinansiering av vissa offentliga tjänster. Vidare föreslås att rambudget och programbudget skall prövas.

Tanken på ett sådant samlat förslag till åtgärder på den ekonomiska politikens område understöds av *SAF* och *Sveriges industriförbund*, som också anför:

Vi vill understryka vikten av en bättre konjunkturanpassning av de offentliga utgifterna, vilket innebär ökade krav på en systematiserad långsiktplanering inom den statliga och kommunala verksamheten. De möjligheter till en effektivare styrning av de offentliga utgifterna, som kan erhållas genom ett ökat utnyttjande av avgiftsfinansiering, bör i detta sammanhang också uppmärksammas. Förutom att sådana arrangemang skulle inrikta resursanvändningen på områden, som bättre står i överensstämmelse med konsumenternas preferenser, skulle ett utnyttjande av prisbildningsmekanismen vara ett värdefullt hjälpmedel för effektivitetsmätning inom den offentliga sektorn.

Organisationerna instämmer också i att rambudget och programbudget bör prövas men erinrar om statskontorets utredning i ämnet och går inte närmare in på dessa frågor.

SACO delar motionärernas bedömning att man med en mera långsiktig budgetplanering, rationaliseringsåtgärder och stimulans till ökat kostnadsmedvetande inom förvaltningen bör kunna nedbringa den offentliga ut-

giftsstegringen utan att detta behöver påverka de offentliga tjänsternas kvalitet och kvantitet. SACO konstaterar emellertid att ett omfattande utredningsarbete bedrivs och anser inte något behov av en särskild riksdagskrivelse i ärendet föreligga. Vad gäller frågan om ökad avgiftsfinansiering av offentliga tjänster har SACO i tidigare sammanhang deklarerat:

Den omfattande subventioneringsverksamheten i dagsläget verkar snedvridande på efterfrågeinriktningen i samhället och medför i många fall en föga rättvis och föga effektiv fördelning på resurserna. Särskilda rättviseproblem uppstår när man kan ersätta marknadsprissatta tjänster med skattefinansierade tjänster. De sociala svårigheter, som trots det utbyggda försäkringsskyddet eventuellt kan uppstå i samband med en minskad generell subventionering, får avhjälpas genom för varje individ avpassade nedläggningar av priserna.

RLF tillstyrker en utredning i enlighet med motionärernas förslag.

Sveriges lantbruksförbund tillstyrker en översyn av möjligheterna att i större utsträckning avgiftsbelägga sådana tjänster och nyttigheter som nu kostnadsfritt eller till reducerade avgifter tillhandahålles allmänheten och anför:

Genom en sådan översyn skulle också kunna fastställas, om på vissa områden ransonering av efterfrågan genom köer eller särskilda prioriteringsgrunder skall betraktas som ett fullt godtagbart och permanent sätt att åstadkomma resursallokering.

Sveriges hantverks- och industriorganisation understryker behovet av en effektiv planering av den offentliga sektorn samt att man i samband därmed bör pröva effektiva former för budgetering av denna. Organisationen anför:

Den väsentligaste bristen i den nuvarande ekonomiska politiken synes vara en avsaknad av en flerårsbudgetering av statens utgifter och att beslut om utgiftsökningar etc. under en följd av år skett i en takt som inte varit anpassad till våra reala resurser och där myndigheter och riksdag inte haft en ordentlig överblick över de sammanlagda ekonomiska konsekvenserna av statsutgifternas expansion. Det är uppseendeväckande att i den för landets ekonomi så dominerande statliga sektorn någon samlad budgetöversikt fortfarande inte kommit till stånd, medan en flerårsbudgetering av verksamheten för företagen i dag är naturlig och ofrånkomlig. Årets statsverksproposition innebär ett försök att reducera takten i utgiftsexpansionen. Denna nya strävan måste konsekvent fullföljas under en längre tidsperiod, samtidigt som en effektiv flerårsplanering och budgetkontroll kommer till stånd.

Sveriges grossistförbund finner det angeläget att energiska åtgärder vidtas för att uppnå ökad rationalisering och effektivitet i statlig och kommunal verksamhet. Förbundet anser de förslag som programbudgetutredningen framlagt som mycket värdefulla. Vidare instämmer förbundet i motionärernas önskemål om prissättning och avgifter på offentliga tjänster och fortsätter:

Det synes oss uppenbart, att man utan negativa sociala verkningar skulle kunna gå väsentligt längre på detta område än vad som hittills skett i vårt land. Vi vill i detta sammanhang exempelvis erinra om de synpunkter på frågan om avgiftsbelagda trafikaneläggningar, som Näringslivets Trafikdelegation framförde i skrivelse den 15 oktober 1962 till Statsrådet och Chefen för Kommunikationsdepartementet. Enligt vår mening bör förutsättningar skapas för investeringar i stora trafikaneläggningar, som allmänheten kan utnyttja mot avgift. Erfarenheter från andra länder visar värdet av att vid behov kunna tillgripa denna finansieringsmetod.

Sveriges köpmannaförbund finner det önskvärt att man överväger en utveckling mot ökad avgiftsfinansiering av offentliga tjänster samtidigt som man bevakar att avgifterna inte blir för höga. Förbundet anser att det vore av intresse att undersöka de senaste årens höjningar av priser och avgifter som tillämpas av bl. a. de affärsdrivande verken och jämföra dem med förändringar i den allmänna prisnivån.

KF anförde i denna fråga i sitt yttrande över likartade förslag vid 1966 års riksdag bl. a.:

Enligt Kooperativa förbundets styrelses uppfattning torde den arsenal av stabiliseringsåtgärder, som redovisades i utredningen »Mål och medel i stabiliseringspolitiken» (SOU 1961: 42), vara tillräckligt för en effektiv stabiliseringspolitik. Denna utredning framhöll emellertid i flera sammanhang att en förutsättning för en effektiv stabiliseringspolitik var säkrare prognoser för den ekonomiska utvecklingen. Denna förutsättning synes för närvarande icke vara uppfylld på ett tillfredsställande sätt, varför det enligt styrelsens uppfattning synes angeläget att de åtgärder för en utveckling av planer och prognoser, som skisserats i detta yttrande, snart vidtages.

Vad gäller avgiftsfinansiering av offentliga tjänster anförde förbundet förra året att det ansåg frågan förtjäna uppmärksamhet, även om en normal prisbildning inom åtskilliga områden av offentlig verksamhet är utesluten på grund av verksamhetens natur. Förbundet fann det emellertid inte orimligt att anta att vissa marginella köproblemer kan lösas genom lämpliga avgiftssystem och tillstyrkte därför en utredning.

Svenska försäkringsbolags riksförbund instämmer i vad motionärerna uttalat i nu förevarande avseende och uttalar att den under senare år stegrade inflationstakten till stor del har sin grund i en på konstlade vägar uppkommen överefterfrågan inom vissa sektorer. Förbundet fortsätter:

Den under de senaste åren stegrade inflationstakten har till stor del sin grund i en på konstlade vägar uppkommen överefterfrågan inom vissa sektorer. Förbundet avser härmed främst efterfrågan på offentliga tjänster och bostäder. Såsom riksförbundet redan framhöll i sitt yttrande till utskottet den 17 mars 1966 — — — bör en ökad avgiftsfinansiering av vissa offentliga tjänster kunna skapa en effektivare resursanvändning samt en rimlig begränsning av dessa slag av konsumtion. Socialpolitiska åtgärder kan säkra konsumtionsstandarden för låginkomstgrupper. Vidare bör bostadsmarknaden tillåtas i stort bära sina egna kostnader i konkurrens om kapitaltillgångarna med andra sektorer i samhället. En planmässig inriktning mot att upp-

nå balans i samhällsekonomin är absolut nödvändig för att hejda inflationsutvecklingen och trygga sysselsättningen. Detta bör med den senaste tidens erfarenheter vara uppenbart för envar. Sådana företeelser som en långtgående prioritering av bostadsmarknaden vid t. ex. försäkringsbolagens placeringar och dirigering av materialtillgången på kreditmarknaden — åtgärder, som då näringslivet genom dem blir i viss mån hämmat i sin investeringsverksamhet, tages till intäkt för förslag om bl. a. en särskild statlig investeringsbank — vittnar tydligt om en ekonomisk politik som på grund av sin ryckighet saknar förutsättningar att skapa balans. Härigenom kan ej heller det frivilliga sparandet stimuleras och dess dubbelverkan som inflationsdämpande och kapitalskapande faktor tillgodogöras.

Förslaget om en utredning om lämpliga metoder för en allmän samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen avstyrks av samtliga remissinstanser som uttalar sig i frågan utom *RLF*.

SAF och *Sveriges industriförbund* betecknar som osaklig den beskrivning av nuläget i fråga om de privata företagens inställning till yrkessjukdomar, företagsdemokrati, trygghetsfrågor m. m. som lämnas i motionerna. Organisationerna erinrar om det samarbetsavtal i fråga om arbetarskydd som sedan ett kvartssekel föreligger mellan *SAF* och *LO* och om de riktlinjer för företagsläkarnas verksamhet varom parterna enades i början av 1950-talet. Vidare påpekas att en rad initiativ för främjande av kampen mot yrkessjukdomar fortlöpande utgår från *SAF*:s expertenhet för medicinska och yrkeshygieniska frågor. När det gäller trygghetsfrågorna konstaterar organisationerna att det är ofrånkomligt att strukturomvandlingen ibland medför mycket svårbemästrade omställningsproblem, i första hand för den friställda arbetskraften. Vidare anføres:

Det är angeläget att de största ansträngningar görs från såväl företagens som samhällets sida för att underlätta omställningsprocessen. För företagen gäller det att informera anställda och myndigheter om förestående driftsinskränkningar. Denna information tryggas, förutom genom avtalen om företagsnämnder, genom det avtal om varsel vid arbetsnedläggelse, som träffats mellan Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund å ena sidan samt Arbetsmarknadsverket å andra sidan. *SAF* har genom tillskapandet av en sektion för sysselsättningsfrågor avdelat särskilda resurser i syfte att effektivisera tillämpningen av varselsystemet. Härutöver ingicks år 1964 ett avtal mellan *SAF* och *LO* om inrättandet av en fond för avgångsbidrag, den s. k. *AGB-fonden*.

Vi kan ej heller dela de övriga motiven för en ökad samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen som redovisas i motionen. Ett grundläggande villkor för en snabb ekonomisk tillväxt i vårt land är ett fritt näringsliv, decentraliserat beslutsfattande och konkurrens mellan inhemska och utländska företag. I ett samhälle med övervägande fritt näringsliv utövar de enskilda medborgarna inflytande över beslutsfattandet i produktionsprocessen i första hand i egenskap av konsumenter, vilka på en marknad kan träffa ett fritt val mellan konkurrerande produkter. Konsumenternas preferenser blir därför slutligt avgörande för produktionsinriktningen och

man får därigenom ett optimalt utnyttjande av samhällets produktionsresurser.

LO finner det oklart huruvida motionärerna vill finna metoder för en fullständig samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen eller endast för ett vidgat samhälleligt inflytande på denna. En fullständig kontroll, konstaterar LO, skulle innebära att prismekanismen och det fria konsumtionsvalet nästan helt ersattes av andra metoder. Något sådant finner organisationen varken möjligt eller lämpligt. LO fortsätter:

Avser motionärerna å andra sidan endast metoder för ett ökat samhälleligt inflytande har de tagit upp tankar, som LO sedan länge företrätt, bl. a. också med den motivering som återgivits i det föregående i resonemanget om statsmakternas ansvar för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Från regeringssidan har denna strävan också kommit till uttryck genom inrättandet av den statliga investeringsbanken. LO är emellertid ytterst iverksam huruvida en statlig utredning av sedvanligt slag skulle kunna ge några väsentliga bidrag till lösningen av investeringsstyrningens problem. Risk föreligger snarare att den på obestämd tid kan stoppa en stegvis utveckling, som kan ge den grundval av praktiska erfarenheter, utan vilka »nya metoder» lätt blir värdelösa skrivbordsprodukter.

Dessutom blir de mest fulländade metoder för styrning av den ekonomiska utvecklingen tämligen meningslösa så länge man saknar en konkret målsättning för denna styrning och en väl genomarbetad ekonomisk planering att grunda denna målsättning på. Första steget måste bli att utforma en sådan samhällsplanering.

TCO konstaterar att en samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen i enlighet med motionärernas förslag skulle innebära mycket väsentliga ingrepp i de struktur- och ägareförhållanden som nu råder i det svenska näringslivet. De för- och nackdelar som skulle uppkomma måste noggrant belysas. TCO förutsätter att frågor av denna art diskuteras inom koncentrationsutredningen och anser därför att någon utredning med föreslagen inriktning inte behöver utföras för närvarande. SACO uttalar att en detaljreglering av investeringsverksamheten skulle vara olycklig.

RLF tillstyrker förslaget, medan Sveriges lantbruksförbund anser att ett fullföljande av motionärernas syften skulle leda till en försvagning av näringslivets utvecklingsmöjligheter. SHIO avisar bestämt motionärernas motiv för en översyn, som i huvudsak skulle syfta till en ökad samhällskontroll över det enskilda näringslivet, och fortsätter:

Vi vill erinra om att få områden av den ekonomiska politiken under efterkrigstiden varit föremål för så många undersökningar och åtgärder. Generella regleringsmetoder, s. k. fysiska kontroller, prioritering och andra regleringsåtgärder i fråga om kreditinstitutens placeringsmöjligheter och detaljreglering och kvotering av utbyggnadsprojekt inom produktion och handel, detaljreglering av bostadsproduktion m. m. är exempel på sådana åtgärder. Enligt vår mening bör en minskning av dirigeringsapparaten i första hand prövas, särskilt på kreditförsörjningens område. Motionens förslag avstyrks.

Sveriges grossistförbund erinrar om att motionärerna som motiv för sitt yrkande bl. a. anfört att en samhällelig styrning av ekonomien är nödvändig för att åstadkomma högsta möjliga takt i det ekonomiska framåtskridandet och en användning av de produktiva resurserna som svarar mot samhällsmedborgarnas behov. Förbundet kommenterar denna tanke på följande sätt:

Motionärerna menar således, att utvecklingstakten skulle ökas genom en central dirigerad av väsentliga funktioner inom det ekonomiska livet. Några bevis för denna tes framlägges icke och lär heller icke kunna presteras. Det är tvärtom uppenbart, att en sluten ekonomi av den typ, som motionärerna eftersträvar, leder till stagnation, som ofrånkomligen medför sänkt levnadsstandard, eftersom den förkväver den enskilda initiativkraft, som nu utgör en väsentlig sporre för ekonomisk utveckling. Det är samtidigt en absurd tanke, att en central instans skulle kunna göra säkrare bedömningar av vad som är en rationell inriktning av våra produktiva resurser än när denna bedömning uppdelas på flera instanser, som var för sig har ansvar för en lönsam utveckling av en begränsad del av produktionen. Misstag kan givetvis göras vid denna bedömning, men de balanseras av bedömningar i konkurrerande enheter. Misstag i en central instans får däremot katastrofala verkningar därigenom att de berör en hel sektor av det ekonomiska livet.

Vi har i Sverige kunnat inregistrera en enastående snabb ekonomisk utveckling under de senaste 20 åren. Prognoserna antyder, att denna utveckling kommer att fortsätta. Förutsättningarna härför är dock att näringslivet får utvecklas i fri konkurrens inom landet och över gränserna med inriktning på varor och tjänster, som konsumenterna efterfrågar. En centraldirigerad ekonomi enligt motionärernas modell leder inte till en sådan utveckling.

Sveriges köpmannaförbund uttalar att statsmakterna redan nu torde ha fullt tillräckliga medel att kontrollera investeringsutvecklingen, bl. a. genom regleringen av igångsättning av vissa typer av byggnadsprojekt. Förbundet fortsätter:

Några ytterligare åtgärder än de som redan tillämpas och som för övrigt förstärkts genom den vid årets riksdag beslutade investeringsavgiften är inte påkallade. Tvärtom finns anledning betona att detaljhandeln inte försattes i ett sämre läge än andra näringsgrenar. Utvecklingen av exempelvis produktion och handel betingar varandra. En diskriminerande behandling av handeln kan lätt leda till en snedvridning av utvecklingen av näringslivet och därigenom försvära den successiva höjningen av välståndet som de inom näringslivets olika grenar verksamma krafterna är inriktade på.

Även *Svenska sparbanksföreningen* anser att statsmakterna redan förfogar över de medel som behövs för att åstadkomma den kontroll över investeringarna som kan vara erforderlig och anför vidare att en vidgning av möjligheterna att utöva inflytande på detta område kommer till stånd om en statlig investeringsbank inrättas.

Svenska försäkringsbolags riksförbund hänvisar till vad förbundet anfört

om kreditpolitiken (jfr ovan s. 20 f.), medan *Stockholms handelskammare* avvisar utredningsbehovet med hänvisning till att om lönsamhetskravet inte får vara generellt sett avgörande vid näringslivets investeringar, grunden för välståndsutvecklingen kommer att ryckas undan.

I fråga om förslaget att utge ett värdefast statligt obligationslån i mindre valörer och med inriktning på småsparare bland allmänheten är remissopinionen delad. *Riksgäldsfullmäktige*, *RLF*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Svenska sparbanksföreningen* avstyrker förslaget. *TCO*, *KF* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund* hänvisar till sina yttranden år 1966, då organisationerna tillstyrkte de då aktuella förslagen om utredning, i de två senare fallen med krav om ytterligare utredningar.

Bankofullmäktige anför att fullmäktige tidigare framfört åsikten att en värdesäkring i första hand skulle kunna prövas med den av motionärerna åsyftade inriktningen. Fullmäktige erinrar om att tekniska utredningar om värdesäkra lånekonstruktioner har företagits inom riksgäldskontoret och uttalar att det bör ankomma på riksgäldsfullmäktige att avgöra vilka lånetyper som i det aktuella läget erbjuder de lämpligaste formerna för småsparare.

Riksgäldsfullmäktige hänvisar till sitt yttrande år 1966 över motioner med likartat ämne och anför att frågan enligt fullmäktiges uppfattning knappast kan anses ha särskild aktualitet för närvarande. Några ytterligare förberedande åtgärder förefaller inte nu vara påkallade utöver de utredningar som redan gjorts i ämnet. I övrigt anför fullmäktige:

I likhet med motionärerna anser fullmäktige av stor vikt att främja ett framför allt långsiktigt enskilt sparande. Fullmäktige har bl. a. beaktat detta önskemål vid utgivningen under hösten 1966 av ett för den bredare allmänheten avsett s. k. sparobligationslån — Spar 66 — med för placerarna mycket förmånliga villkor. Detta lån, som var förbehållet enskilda personer, premierar speciellt långtidssparandet genom att högsta ränteavkastningen — 8 procent — uppnås först efter en bindningstid av 5 1/4 år. Med hänsyn till de gynnsamma lånevillkoren har fastställts ett högsta tillåtna belopp av 25 000 kr. för enskild persons obligationsköp. På lånet har av sammanlagt omkring 103 000 personer tecknats ca 425 milj. kr.

Det angivna beloppet representerar naturligtvis endast delvis, ovisst hur mycket, ett verkligt nysparande, d. v. s. ett hushållssparande som annars inte skulle ha kommit till stånd under åren 1966-67. En invändning av detta slag torde emellertid kunna riktas mot varje speciell sparkampanj och s. k. sparfrämjande åtgärd, om man nämligen eftersträvar effekter på kort sikt. I den mån hushållssparandet, sett som en helhet, över huvud taget låter sig påverkas av sådana åtgärder, sker det på lång sikt och som resultat av alla dessa åtgärder tillsammans. Såsom ett led i denna samlade insats för att främja och vidareutveckla det enskilda sparandet i samhället kan statliga obligationsemissioner ha stort värde, särskilt för främjande av ett långsiktigt sparande. Emissionen av Spar 66, som genom en hög nominell avkastning har möjlighet att kompensera spararna för en

under lånets löptid inträffande, t. o. m. ganska betydande penningvärdeförsämring, synes ligga väl i linje med motionärernas allmänna syfte.

I detta sammanhang må jämväl erinras om att riksgäldskontoret nyligen genomfört ett utbyte av 1942 års premieobligationslån på 300 milj. kr. mot ett nytt premielån av år 1967 på samma belopp samt att fullmäktige, för att tillgodose den stora efterfrågan på de nya obligationerna, beslutat utge ett andra premieobligationslån på likaledes 300 milj. kr. Även dessa premielån riktar sig i första hand till småspararna och binder sparmedel för en längre tid.

Sveriges lantbruksförbund anser det vara en illusion att tro att indexreglerade obligationslån skulle vara ett stabiliseringspolitiskt medel och anför att det skydd mot inflation som dessa lån avses ge lika väl kan åstadkommas genom vanliga lån om en rörlig räntepolitik tillämpas. Förbundet anser att det nuvarande höga ränteläget är en anpassning till inflationstendenserna, varvid en del av räntan är inflationsskydd för spararna. Den angelägna uppgiften nu är inte att införa värdesäkra lån utan att stärka finanspolitiken så att förutsättningar för ytterligare räntesänkning skapas. *Svenska sparbanksföreningen* understryker att det primära syftet med intensifierade stabiliseringspolitiska åtgärder måste vara att komma åt inflationens orsaker snarare än att söka kompensera för vissa av dess symtom.

TCO, som tillstyrker förslaget, hänvisar till sitt yttrande år 1966, där *TCO* bl. a. framhöll önskvärdheten av att genom värdefasta lån bereda individer med olika förmögenhetsförhållanden mera likvärdiga möjligheter att uppnå inflationsskydd för sitt långsiktiga sparande.

Utskottet

Liksom vid flera tillfällen under tidigare år har utskottet i ett sammanhang tagit upp till behandling en rad motioner som innehåller förslag främst om olika utredningar och institutionella anordningar i stabiliseringspolitiskt syfte. Åtskilliga av de frågor som berörs i motionerna har behandlats av riksdagen så sent som i fjol. De framförda förslagen har i år ånyo remitterats till ett stort antal institutioner och organisationer. Flera av dessa har väsentligen hänvisat till sina yttranden i likartade frågor föregående år med framhållande av att inga nya omständigheter tillkommit som föranlett ändrade bedömningar.

Innan utskottet går in på de olika förslag som framförts i motionerna finner utskottet det befogat att något uppehålla sig vid den karakteristik av den samhällsekonomiska utvecklingen och den förda ekonomiska politiken som lämnas i vissa av motionerna. Främst åsyftas därvid motionerna I: 433 och II: 543 samt I: 594 och II: 764. Enligt motionärernas mening utgör den förda ekonomiska politiken den främsta förklaringsgrunden till

den instabilitet som de anser känneteckna utvecklingen. Av särskilt intresse från de synpunkter som bankoutskottet har att bevaka är motionärernas beskrivning av läget på kreditmarknaden och den förda kreditpolitiken samt vissa uttalanden som de gör i anslutning härtill. I motionerna I: 433 och II: 543 anges »kreditmarknadens normalisering och frigörelse» vara den viktigaste reformen vid en omprövning av den ekonomiska politiken. Kreditväsendet betecknas i motionerna som »en halvstatlig ransoneringsapparat». Vidare hävdas att »oberoende av konjunkturläget bör kredit kunna erhållas av företag och enskilda med god kreditvärdighet». I motionerna I: 594 och II: 764 görs gällande att »kapitalförsörjningen i fråga om såväl bostadssektorn som företagsinvesteringarna har försumrats», och läget på kapitalmarknaden betecknas som »krisartat».

De bedömningar som ligger bakom uttalanden av denna typ kan utskottet inte dela. Utskottet finner det till en början orealistiskt att föreställa sig att företag och enskilda så snart de blott uppfyller kravet på god kreditvärdighet skulle kunna få krediter oberoende av konjunkturläget och utan någon hänsyn till kreditexpansionens storlek och kanalisering. Tvärtom måste det vara en uppgift för kreditpolitiken att anpassa kreditexpansionen så att balans i möjligaste mån upprätthålles på de reala marknaderna och att därvid i första hand tillgodose de kreditbehov som motsvarar statsmakternas intentioner i fråga om investeringsutvecklingen. Vad gäller läget på kapitalmarknaden vill utskottet erinra om att såväl näringslivets som bostadssektorns kapitalanskaffning har ökat mycket kraftigt under senare år. Som bankofullmäktige påpekar i sitt remissyttrande steg bostadssektorns upplåning på kapitalmarknaden från drygt 4 miljarder kr. till inemot 5½ miljarder kr. från 1964 till 1966, samtidigt som näringslivets upplåning nästan fördubblades, så att den 1966 uppgick till ca 3,2 miljarder kr. Kreditpolitiken har, såsom utskottet tidigare i år framhållit i utlåtande (nr 6) angående riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, så långt det varit möjligt tillgodosett det investeringsprogram som statsmakterna uppställt. Sedd i relation till bruttonationalprodukten synes också kapitalmarknaden i Sverige vara inte obetydligt större än i många andra jämförbara länder. Att beteckna läget på denna marknad som krisartat är enligt utskottets mening obefogat. Gentemot påståendet att kreditväsendet skulle fungera som »en halvstatlig ransoneringsapparat» bör framhållas att det är karakteristiskt för kreditpolitiken att den arbetar med generella metoder utan detaljringripanden från myndigheternas sida. Självklart är att alla de kreditanspråk som vid rådande räntevillkor framkommer inte kan tillgodoses i ett läge där efterfrågan på krediter tenderar att överstiga tillgången. En härav betingad sovring äger normalt alltid rum inom alla creditsystem. Hur stark denna sovring blir beror på med vilken skärpa den generella sysselsättnings-, pris- och kreditpolitiken för tillfället bedrivs.

Frågan om samråd i samhällsekonomiska ämnen mellan representanter

för regering, riksdag och kommuner samt arbetsmarknadens och näringslivets organisationer och fristående ekonomisk expertis, s. k. rundabordskonferenser, och om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd har behandlats av utskottet senast åren 1965 och 1966 (utl. nr 15 resp. 25).

Utskottet har därvid avstyrkt förslag av samma innebörd som de nu föreliggande. Vad beträffar förslaget om rundabordskonferenser har motiveeringen för utskottets ställningstagande sammanfattningsvis varit följande.

Innebörden av de överläggningar som rekommenderas måste bli att statsmakterna mer eller mindre bestämt fastställer utrymmet för lönestegringar. Det nu tillämpade systemet med fria överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter skulle därigenom sättas ur spel, något som torde få klart negativa verkningar. Statsmakternas strävan att skapa samhällsekonomisk balans bör i stället ta sig uttryck i en målmedvetet bedriven ekonomisk politik. Tillfällen till samråd om den ekonomiska politiken finns redan i rikt mått. Kontakter mellan regeringen och organisationerna inom näringslivet och på arbetsmarknaden förekommer i en rad olika former. Ekonomiska planeringsrådet bör här särskilt nämnas. Oppositionspartierna har vid flera tillfällen under riksdagssessionerna möjlighet att framföra förslag om hur den ekonomiska politiken bör utformas. En överflyttning av den ekonomiska debatt som förekommer i riksdagen till något annat organ skulle knappast förbättra möjligheterna att uppnå samförstånd mellan parterna. Om frågor av allmän räckvidd skulle överlåtas för praktiskt — om än ej formellt — avgörande utanför riksdagen skulle vidare detta innebära att riksdagens ställning som debatterande och beslutande organ förringades och att mindre offentlighet skulle ges åt viktiga samhällsekonomiska avgöranden.

De argument som här redovisats finner utskottet alltjämt bärande. Vid sin förnyade granskning av förslaget om rundabordskonferenser har utskottet inte funnit att det anförts några nya omständigheter eller påtalats sådana ändrade förhållanden som skulle föranleda utskottet att frångå sitt tidigare ställningstagande i denna fråga. Utskottet avstyrker därför förslaget.

De nyss anförda synpunkterna kan också anläggas på förslaget om utredning beträffande ett ekonomisk-socialt råd. Härutöver må om detta förslag tilläggas följande. Såsom framgår av den redogörelse som utskottet lämnade i motsvarande sammanhang förra året har råd av detta slag inrättats i ett flertal länder. Deras ställning, sammansättning, uppgifter och arbetssätt är starkt växlande, och de problem som är förknippade exempelvis med avvägningen av olika intressegruppers inflytande är välbekanta. Motionärerna har emellertid avstått från att presentera några uppslag till hur hithörande frågor skulle lösas för det av dem föreslagna rådets del och begränsat sig till att utan närmare argumentation kräva en utredning. Ett förslag som framläggs i sådan form kan knappast uppfattas som ett

realistiskt försök att skapa institutionellt underlag för strävandena att åstadkomma samhällsekonomisk stabilitet.

Frågan om en teknisk utredning av en inkomspolitik har varit före i riksdagen årligen sedan år 1964, varvid framställda förslag genomgående avvisats. Dessa förslag har under vart och ett av de senaste åren gjorts till föremål för ett omfattande remissförfarande. Opinionsen emot förslagen har därvid varit klart uttalad. Utskottet har för sin del konstaterat att inbörden av en inkomspolitik får anses vara att statsmakterna direkt medverkar i avgörandena beträffande inkomster och priser i samhället. Någon utredning enligt de riktlinjer som angivits i motionerna I: 610 och II: 749 är utskottet inte berett att förorda.

I motionerna I: 433 och II: 543 föreslås att riksdagen skall hemställa att Kungl. Maj:t snarast förelägger riksdagen ett samlat förslag till åtgärder på den ekonomiska politikens område som är ägnade att trygga sysselsättningen och att hejda pris- och kostnadsstegringar. Särskilt riktas uppmärksamheten mot behovet av en effektiv planering av den offentliga sektorn och behovet av att åstadkomma en effektiv bedömning av arbetsprestationen inom myndigheterna. Motionärerna pekar vidare på behovet av att avgiftsfinansiera vissa offentliga tjänster samt pröva effektivare budgeteringsmetoder för att öka effekten av insatta resurser.

Skilda förslag om utredning rörande ökad avgiftsfinansiering av offentliga tjänster behandlades vid 1966 års riksdag av utskottet i två utlåtanden, nr 8 och nr 50. I båda fallen uttalade utskottet som sin mening, att frågan redan ägnades så stor uppmärksamhet av departement och myndigheter att någon särskild utredning i ämnet inte var påkallad.

I ett tidigare avsnitt av detta utlåtande har utskottet i korthet redogjort för en del av den verksamhet som redan bedrivs i statlig regi i syfte att nå vissa av de mål som motionärerna åsyftar. Utskottet har därvid erinrat bl. a. om de regelbundet återkommande långtidsutredningarna och om den långtidsbudget som redovisas årligen. Utskottet har vidare påmint om att ett omfattande utredningsarbete om programbudgetering i statlig verksamhet nyligen avslutats och nu är föremål för remissbehandling.

I många avseenden kan utskottet instämma i motionärernas syften med den föreslagna utredningen. En långsiktig planering av den offentliga sektorn måste eftersträvas. Väsentliga insatser i detta syfte har också gjorts under senare år. Personella och andra resurser för ändamålet har ställts till myndigheternas förfogande i ökad utsträckning, samtidigt som metoderna kontinuerligt utvecklats. Möjligheterna att skapa effektivare budgeteringsmetoder i programbudgetens form är föremål för intensivt intresse. Som utskottet i flera tidigare sammanhang haft anledning framhålla är vidare taxesättningen för de tjänster myndigheterna erbjuder föremål för uppmärksamhet. Utskottet har vid sin bedömning av dessa frågor inte funnit att problemen skulle kunna föras närmare en lösning genom en utredning

med den allmänna målsättning som motionärerna föreslagit. De problem som kvarstår i fråga om den offentliga sektorns långtidsplanering, i fråga om budgeteringsmetoder o. s. v. torde inte i första hand ligga på utredningsplanet. Snarare torde det nu gälla att finna praktiska metoder att förverkliga de mål som redan uppställts. Utskottet kan därför inte tillstyrka motionärernas förslag.

Det i motionerna I: 342 och II: 427 framförda förslaget om en utredning om lämpliga metoder för en allmän samhällelig kontroll av investeringsutvecklingen motiveras med att alltför stor restriktivitet under senare år har tillämpats när det gäller de investeringsområden över vilka samhället har inflytande, medan samtidigt investeringarna inom den privata sektorn ökat snabbt. Motionärerna säger sig betvivla att alla industriella och kommersiella investeringar verkligen är så angelägna att viktig samhällelig verksamhet bör stå tillbaka för dem. Förslaget har avstyrkts av praktiskt taget alla de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Ett viktigt inslag i den ekonomiska politiken under senare år har varit att jämsides med ett fortsatt högt bostadsbyggande skapa utrymme för en expansion av industrins investeringar. En dylik expansion framstår som nödvändig för att vår industris internationella konkurrenskraft skall bibehållas och ökas. Strävan efter en sådan investeringsinriktning har tagit sig uttryck dels i vissa kreditmarknadspolitiska åtgärder, dels i krav på igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten. Ansökningar om igångsättningstillstånd prövas av arbetsmarknadsmyndigheterna med hänsyn till tillgången på arbetskraft och kapital. Prövningen har sedan något år tillbaka varit ytterst restriktiv när det gäller byggnadsarbeten som bedömts som mindre angelägna från allmänna synpunkter. Den nyligen införda investeringsavgiften på vissa typer av byggande syftar också till att hålla tillbaka byggnadsinvesteringar som ansetts mindre angelägna. Undantagna från såväl krav på igångsättningstillstånd som investeringsavgift är industrins byggande, den helt dominerande delen av bostadsbyggandet, kommunalt skolbyggande med statsbidrag samt statligt byggande.

Den översikt som utskottet här har lämnat visar att staten för närvarande med flera olika medel försöker styra investeringsutvecklingen. Att som motionärerna föreslår utvidga samhällets inflytande till att omfatta snart sagt alla investeringsobjekt inom näringslivet utifrån synpunkten »hur de bäst kan tillgodose medborgarnas behov och önskemål» skulle ställa myndigheterna inför nästan olösliga avvägningsproblem. Ett sådant system skulle förutom en ökad byråkratisering medföra att prismekanismen och ett fritt konsumtionsval nästan helt sattes ur spel. Utskottet kan inte biträda förslaget om en utredning med det av motionärerna föreslagna syftet.

Frågan om utgivning av ett värdefast statligt obligationslån i mindre valörer och med inriktning särskilt på småsparare behandlades av utskottet

vid 1966 års riksdag, då förslag framlagts om en teknisk utredning om utgivande av ett sådant lån. I motionerna I: 594 och II: 764 föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om utgivning av ett lån av den inledningsvis nämnda typen.

Utskottet vill erinra om att frågor om utgivande av statliga lån av olika typer inte avgörs av Kungl. Maj:t utan av fullmäktige i riksgäldskontoret, ett av riksdagens egna verk. Vidare får utskottet framhålla att de tekniska förutsättningarna för utgivande av ett värdefast obligationslån torde vara tillfredsställande utredda. Bankofullmäktige anser att det bör ankomma på riksgäldsfullmäktige att avgöra vilka typer av lån som i det aktuella läget erbjuder de lämpligaste formerna för småsparare. Riksgäldsfullmäktige för sin del anför att frågan knappast kan anses ha aktualitet för närvarande. Utskottet avstyrker motionerna även i denna del.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet,

A. att motionerna I: 594 och II: 764, såvitt de avser anordnande av rundabordskonferenser i stabiliseringspolitiskt syfte, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 594 och II: 764, såvitt de avser utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 610 och II: 749, avseende teknisk utredning av en inkomstpolitik, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 433 och II: 543, om vissa åtgärder på den ekonomiska politikens område, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 342 och II: 427, såvitt de avser utredning om metoder för en allmän samhällelig kontroll över investeringsutvecklingen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 594 och II: 764, såvitt de avser utgivning av ett värdefast statligt obligationslån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 maj 1967

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNELL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Åke Larsson (s), Palm (s)*, Åkerlund (h), Hilding (fp), Lundin (s), Nils Theodor Larsson (cp)*, Enarsson (h) och Larfors (s);

från andra kammaren: herrar Regnéll (h), Hagnell (s), Berglund (fp)*, Börjesson i Glömminge (cp)*, Bengtsson i Landskrona (s), Larsson i Umeå (fp)*, Haglund (s)* och Gustavsson i Ängelholm (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

*Reservationer**1. vid utskottets hemställan under A.*

av herrar Åkerlund (h), Hilding (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Enarsson (h), Regnéll (h), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp) och Larsson i Umeå (fp), vilka ansett

dels att det avsnitt på s. 27 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet har därvid» och slutar med orden »avstyrker därför förslaget» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»Frågan om samråd mellan de nyss angivna parterna har alltså oförminskad aktualitet. Att arbetsmarknadens och näringslivets organisationer har förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att trygga penningvärdet är en viktig förutsättning för att stabiliseringspolitiken skall kunna bedrivas framgångsrikt. Om detta förtroende rubbas uppkommer på arbetsmarknaden helt naturligt strävanden efter förhandskompensation för väntade prisstegringar, strävanden som i och för sig är ägnade att ytterligare påskynda prisstegringarna. Oberoende av drivkrafterna bakom inflationsutvecklingen måste alla grupper vara ense om att motverka inflationen. Enligt utskottets mening framstår det också som klart att arbetsmarknadens och näringslivets organisationer samfällt är beredda att ta det ansvar som följer av deras inflytande över samhällsekonomin. Regeringen bör därför ta initiativ till ett samråd mellan dels regering, riksdag och kommuner, dels arbetsmarknads- och näringslivsorganisationer och dels fristående ekonomisk expertis. Ett sådant samråd skulle ge en allsidigare belysning av den samhällsekonomiska utvecklingen och konjunkturpolitikens förutsättningar och därmed komma att bli ett väsentligt medel att främja stabilitet i samhällsekonomin. Ett administrativt enkelt och även i övrigt lämpligt forum för ett sådant samråd synes vara s. k. rundabordskonferenser, varom förslag väckts i motionerna I: 594 och II: 764. Understrykas bör att detta förslag inte innebär rekommendation om något ingrepp i arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal. En sådan frihet framstår för utskottet som en omistlig tillgång i en demokratisk samhällsordning.»

dels att utskottet under A. bort hemställa,

»A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 594 och II: 764, såvitt nu är i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att rundabordskonferenser med av utskottet angivna sammansättning och syfte bör användas som ett väsentligt medel att främja stabilitet i priser och samhällsekonomi;»

2. vid utskottets hemställan under B.

a) av herrar *Hilding* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Regnéll* (h), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 27 med orden »De nyss anförda» och slutar på s. 28 med orden »åstadkomma samhälls-ekonomisk stabilitet» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»Utskottet tillstyrker också det i nyssnämnda motioner framlagda förslaget om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd. Den samtidiga avvägning av olika intressen som ett sådant råd skulle ge tillfälle till skulle utan tvivel skapa förbättrade förutsättningar för en effektiv stabiliseringspolitik. Innan ett råd av detta slag kan inrättas torde emellertid krävas ingående överväganden med avseende på dess ställning och funktion i förhållande till redan existerande organ. Utskottet finner det angeläget att sådana överväganden kommer till stånd utan dröjsmål.»;

dels att utskottet under B. bort hemställa,

»B. att riksdagen med bifall till motionerna I: 594 och II: 764, såvitt nu är i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med stabiliseringspolitiska uppgifter;»

b) av herrar *Åkerlund* (h) och *Enarsson* (h), vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 27 med orden »De nyss anförda» och slutar på s. 28 med orden »åstadkomma samhälls-ekonomisk stabilitet» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»I avvaktan på att ett informellt samråd av nyssnämnt slag prövas synes det inte finnas anledning att aktualisera frågan om utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd».

3. vid utskottets hemställan under C.

av herrar *Åkerlund* (h), *Enarsson* (h) och *Regnéll* (h), vilka ansett

dels att det stycke på s. 28 i utskottets yttrande som börjar med orden »Frågan om en teknisk», och slutar med orden »berett att förordas» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Frågan om en teknisk utredning av en inkomstpolitik har varit före i riksdagen årligen sedan år 1964, varvid framställda förslag avvisats. Utskottet anser dock för sin del, att nya skäl tillkommit för den av motionärerna begärda utredningen. Överläggningar har sålunda inletts mellan arbetsmarknadens parter för att anpassa lönebildningssystemet till samhälls-ekonomins krav, varvid den lönepolitiska målsättningen aktualiserats. Bankofullmäktige har i sin tur i sitt remissvar framhållit att de inkomstpolitiska problemen blivit än mer påträngande. Med hänsyn härtill och till den roll staten spelar i inkomstpolitiska sammanhang såväl i egenskap av arbetsgivare som i egenskap av bidragsgivande instans finner utskottet det önskvärt att en teknisk utredning av en inkomstpolitik kommer till stånd. Utskottet tillstyrker därför motionerna I: 610 och II: 749.»

dels att utskottet under C. bort hemställa,

»C. att riksdagen med bifall till motionerna I: 610 och II: 749 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolitik i syfte att nå inre och yttre stabilitet i ekonomin;»

4. vid utskottets hemställan under D.

av herrar Åkerlund (h), Enarsson (h) och Regnéll (h), vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 28 med orden »Skilda förslag om» och slutar på s. 29 med orden »tillstyrka motionärernas förslag» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Inflationsutvecklingen synes fortsätta med oförminskad kraft. För innevarande år förutses sålunda i den reviderade nationalbudgeten konsumentprisnivån komma att stiga med nära fem procent. Industriföretagens arbetskraftskostnader beräknas för samma tid stiga med nära tio procent. Lönsamheten i många företag har försämrats så att sysselsättningen blivit hotad i icke ringa utsträckning. Bytesbalansen förutser fortsatta underskott i samma storleksordning som de båda sistförflutna åren. Det statsfinansiella läget har försämrats. Med oro har utskottet konstaterat att hittills vidtagna ekonomisk-politiska åtgärder icke förmått vända utvecklingen till det bättre. Läget kräver nu skyndsamma och fasta åtgärder med användande av delvis andra metoder präglade av en annan grundsyn på samspelet mellan den ekonomiska politikens olika hjälpmedel. Det är nödvändigt med ett samlat grepp av åtgärder över hela fältet av samhällets ekonomiska verksamhet, varvid den fria marknadshushållningens självläkande krafter tillvaratages. Målet är en tillväxt i stabilitet för inre och yttre penningvärde under tillvaratagande av landets arbetskrafts- och kapitaltillgångar.

De offentliga utgifternas expansion och finansiering, förvaltningens effektivitet, den offentliga ekonomiska planeringen, avgiftsfinansieringen av det offentliga tjänster, bostadsbyggandets omfattning och former, företagens självfinansiering, sparandets och kreditgivningens samband, skattepoliti-

ken, arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken samt den industriellt inriktade forskningen behöver enligt utskottets mening överses.

Ett samlat program till behövliga åtgärder på den ekonomiska politikens område kan sammanfattas i följande tio punkter.

1. Statliga och kommunala investeringar anpassas till näringslivets av konjunkturerna och efterfrågan varierande investeringsvolym. Statens och kommunernas utgifter bör icke tillåtas öka snabbare än vad som motsvarar produktionsökningen i landet.

2. En rullande femårsplan för den statliga budgetplaneringen bör upprättas.

3. En besparingsutredning bör tillsättas, vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna är representerade. Utredningens uppgift bör bl. a. vara att mot bakgrunden av det rådande bekymmersamma läget ompröva redan fattade beslut av större omfattning.

4. Möjligheterna att genom avgifter finansiera vissa av de tjänster som offentliga myndigheter erbjuder bör utredas.

5. Hyrespolitiken och bostadsbyggandet bör successivt inordnas i den fria marknadens system.

6. Åtgärder bör vidtagas för att förbättra näringslivets självfinansiering.

7. Ett tillräckligt enskilt sparande förutsätter förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att upprätthålla penningvärdet. I dagens läge erfordras alltjämt återhållsamhet i försörjningen med krediter. Alla möjligheter att under frivilliga former öka tillgången på kapital bör tillvaratagas.

8. En aktiv arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik bör bedrivas på företagsekonomiska grunder.

9. Industriell forskning och industriellt utvecklingsarbete främjas.

10. En tidsplan för en omfattande skattereform bör fastläggas, omfattande en successiv sänkning av progressionen i skatteskalorna jämte en viss höjning av ortsavdragen,

indexreglering av ortsavdrag samt skiktgränser i skatteskalorna,

komplettering av barnbidragen med barnavdrag vid beskattningen, stimulerande av enskilt frivilligt sparande genom vissa skatteavdrag,

omläggning av omsättningsskatten till en mervärdesskatt och

införande av resultatutjämning samt förbättring av möjligheterna till avskrivning och fondavsättningar»;

dels att utskottet under D. bort hemställa,

»D. att riksdagen med bifall till motionerna I: 433 och II: 543 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast förelägga riksdagen ett samlat förslag till åtgärder på den ekonomiska politikens område i enlighet med de riktlinjer som utskottet ovan angivit;»

5. vid utskottets hemställan under F.

av herrar Åkerlund (h), Hilding (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Enars-

son (h), Regnéll (h), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp) och Larsson i Umeå (fp), vilka ansett

dels att det stycke på s. 30 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet vill erinra» och slutar med orden »i denna del» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»En sådan åtgärd skulle enligt utskottets uppfattning kunna ha en positiv inverkan på det enskilda sparandet. Det synes därför angeläget att redan utförda utredningar angående värdefasta lån kompletteras i den utsträckning som erfordras för att ett obligationslån av den typ som motionärerna föreslagit skall kunna utges. Bl. a. torde erfordras ett klarläggande av de skatterättsliga problem som kan uppkomma i samband med införandet av sådana lån. Utskottet föreslår därför i anslutning till motionerna I: 594 och II: 764 att riksdagen till Kungl. Maj:t skall rikta en skrivelse rörande utredning av frågor sammanhängande med utgivning av ett värdefast statligt obligationslån.»;

dels att utskottet under F. bort hemställa,

»att riksdagen i anledning av motionerna I: 594 och II: 764, såvitt nu är i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att utredning sker av frågor sammanhängande med utgivning av ett värdefast statligt obligationslån i mindre valörer och med inriktning särskilt på småsparare bland allmänheten.»

6. beträffande utskottets motivering i övrigt

av herrar Åkerlund (h), Hilding (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Enarsson (h), Regnéll (h), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp) och Larsson i Umeå (fp), vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 25 med orden »Innan utskottet går» och slutar på s. 26 med orden »för tillfället bedrivs» bort utgå ur utlåtandet.

Särskilt yttrande

av herrar Hilding (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp) och Larsson i Umeå (fp), vilka anfört:

Den ekonomiska situationen i Sverige är allvarligare än tidigare under 1960-talet och sämre än i många andra jämförbara länder f. n. Redovisningen i kompletteringspropositionen ger klart belägg härpå. Norge har t. ex. under de senaste åren haft större produktionstillväxt och något mindre prisstegring än Sverige. Till bristerna i den svenska ekonomin hör:

Låg produktionstillväxt. Den beräknas nu till 2,6 % i fjol och 3,5 % i år.
Kraftiga prisstegringar. Under de två senaste åren, 1965—1966, har upp-

gången i konsumentpriser varit 6,2 % resp. 4,7 %. För 1967 beräknas den bli 4,8 %. Den genomsnittliga prisstegringen per år under första hälften av 1960-talet var cirka 4 %, en i och för sig hög siffra men dock lägre än under de senaste åren.

Otillräcklig realinkomststegring. Trots starkt höjda nominallöner har realinkomstökningen varit otillfredsställande och säkerligen lägre än den skulle varit vid en lägre pris- och kostnadsökning.

Rubbad betalningsbalans. Utvecklingen i fråga om betalningsbalansen ger inte vid handen, att den erforderliga förstärkningen skall kunna åstadkommas under innevarande år. Detta begränsar Sveriges konjunkturpolitiska handlingsfrihet.

Arbetslöshet. Antalet personer som drabbats av företagsnedläggelser och driftsinskränkningar har ökat väsentligt i förhållande till närmast tidigare år. Denna oroande utveckling har fortsatt under de första månaderna innevarande år.

Den här i korthet skisserade utvecklingen har till stor del sin grund i den nuvarande regeringspolitikens brister. Dessa har belysts i motionerna I: 594 och II: 764. Vi vill endast i korthet ange vissa grundläggande misstag.

Intresset för att med energi och målmedvetenhet bekämpa inflationen har — liksom förmågan — inte räckt till.

Planeringen av reformarbetet och dess anpassning till de statsfinansiella och samhällsekonomiska resurserna har varit synnerligen otillfredsställande.

Finanspolitiken har varit ryckig och den har anpassats dåligt till växlingen i konjunkturerna.

Den ryckighet som kännetecknat bostadspolitikerna har lett till dåligt utnyttjande av existerande resurser och — genom då och då förekommande överansträngningar av resurserna — till kraftiga kostnadsstegringar inom byggnadsområdet. Verkningarna därav har spritt sig till andra näringsgrenar.

Kapitalförsörjningens problem har länge negligerats från regeringens sida, fränsett benägenheten för statlig kapitalbildning genom höjda skatter.

Den skattereform som behövs för att stimulera arbete och sparande och stärka företagets konkurrenskraft har fördröjts.

År efter år har mittenpartierna krävt bestämda åtgärder för att åstadkomma stabilitet i priser och samhällsekonomi. Förslag till åtgärder framlägges i ovannämnda motioner. Med hänsyn till att programmet i sina delar behandlats av skilda utskott vill vi göra följande sammanfattning.

1. Budgetplaneringen bör göras fastare och bli mera långsiktig så att reformarbetet kan tidsplaneras med hänsyn till de förväntade statsinkomsterna. Planeringen kan lämpligen omfatta en femårsperiod och bör få en rullande karaktär, som medger en kontinuerlig anpassning till det verkliga och förväntade läget. Den rullande femårsplanen skall ge bättre möjligheter att bedöma förutsättningarna för den ekonomiska politiken och att planera oli-

ka reformer efter deras angelägenhetsgrad och det förefintliga finansiella och samhällsekonomiska »utrymmet».

2. En översiktlig nationalbudget innefattande tillgång och efterfrågan på olika slag av arbetskraft bör upprättas i syfte att förbättra grundvalen för en bedömning av de samhällsekonomiska resurserna. I denna bör redovisas såväl den totala användningen av arbetskraften som en sådan fördelning på olika arbetsmarknadssektorer att budgeten kan tjäna som vägledning för åtgärder i syfte att anpassa tillgången till efterfrågan.

Denna budget bör upprättas varje år samt gälla för en längre tidsperiod, så att den kan användas även i planeringen av den framtida utbildningen.

3. Med nuvarande handläggning av anslagsfrågorna ges få möjligheter för riksdagen att granska budgeten från besparingssynpunkt. Därför bör en parlamentarisk översyn av statsutgifterna göras med jämna mellanrum i syfte att uppnå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar. Tiden är nu inne för en sådan parlamentarisk besparingsutredning.

4. Den nuvarande omsättningskatten bör ersättas med en konsumtionsneutral och förenklad mervärdeskatt som stärker de svenska exportföretagens konkurrenssituation gentemot utländska företag efter i huvudsak de riktlinjer som allmänna skatteberedningen angett. Samtidigt bör flertalet punktskatter avvecklas. Lättnader bör åstadkommas i den personliga inkomstskatten genom sänkning av marginalskatterna och sänkt inkomstskatt för lägre inkomster. Bidragen till ekonomiskt svaga grupper bör förbättras.

5. Det enskilda sparandet bör stimuleras genom att regeringen ger hög prioritet åt kampen mot inflationen. Vidare bör särskilda stimulansåtgärder företagas t. ex. i form av att skattelättnader medges för medel upp till ett bestämt maximibelopp, som sparats under viss tid på särskilt konto eller för vissa ändamål. Med sikte på att stimulera det långfristiga sparandet bör tekniska förberedelser vidtagas genom riksgäldskontorets försorg för att utge värdefasta obligationer.

6. Konkurrensens värde för rationalisering, effektivitet och sänkta kostnader i produktionen bör konsekvent tillvaratas. Detta gäller inte minst inom den kostnadskrävande byggnadssektorn. Kreditmarknaden bör göras mera enhetlig med större effektivitet och mera konkurrens som riktpunkter. Pris- och kartellnämnden bör ges tillräckliga resurser för en intensifierad prisövervakning.

7. För att stärka medborgarnas förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att med kraft och målmedvetenhet arbeta för penningvärdets försvar bör samråd äga rum mellan företrädare för det allmänna, arbetsmarknadens organisationer, näringslivet och fristående ekonomisk expertis. Sådana samråd bör syfta till att påvisa de samhällsekonomiska förutsättningarna för största möjliga reella inkomstförbättring för alla grupper och att klargöra att denna bäst uppnås genom att en allmän kostnadsuppressning undviks. Dessa samråd kan lämpligen äga rum vid återkommande runda-

bordskonferenser och förberedas i ett kontinuerligt arbetande ekonomisk-socialt råd.

Det ovan angivna är endast några sidor av en politik, som söker målmedvetet främja ekonomisk balans och snabba ekonomiska framsteg för att därigenom bl. a. skapa goda förutsättningar för en dämpning av inflationen. Hit hör i övrigt bl. a. sådana åtgärder som ett mera energiskt stöd åt forskning och utvecklingsarbete. Vi vill i detta sammanhang även hänvisa till vad vi anfört i frågor, som gäller samhällsekonomin, i anslutning till behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition om en statlig investeringsbank (jfr bankoutskottets utlåtande nr 33 år 1967).